

TÜRK FOLKLO ARAŞTIRMALARI

NİSAN 1967

İÇİNDEKİLER :

Medeni Kıyafetin Batı'ya Türklerden İntikali	İsmail Hami DANİŞMEND
Dede Korkut Üzerine Bazı Notlar	Cahit ÖZTELLİ
Millî Folklor Enstitüsü'nün Çalışmaları	Bora HİNÇER
"Ah Minelaş" Yazı - Resim... Tabiat	Malik AKSEL
Harpüt Mânileri	Dr. M. Kemal ÖZERGİN
Erzincan'da Saya Gezme Geleneği	Bahattin ŞEKER
Paris'te Çorap Sergisi — İstanbul'da Kına Gecesi	Çora HİNÇER
Babucun Tersli	Kerim YUND
Doğum ve Çocuk Üstüne Gelenekler, İnançlar (I)	M. Âdil ÖZDER
Veç ve Düğüne Hazırlık (VII)	İshak SUNGURUĞLU
Konya ve Dolaylarında Halk İlaçları	Seyit KÜÇÜKBEZİRCİ
Proverbium — Atasözleri Dergisi	Muzaffer UYGUNER
Bir Masal : Tembel Ali ile Cadı Karı	Faik AKÇIN

BİZE GELEN KİTAPLAR

SAYI : 213

KURUŞ : 100

İSTANBUL'DA AYDA BİR DEFA ÇIKAN HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

97

1967 YILINDA
HUZURLU GÜNLER
SİZİN OLACAKTIR

15

MİLYON

ZİRAAT BANKASI

(Basım : 20183 — A— 10362 — 38)

96

TÜRK FOLKLOR ARASTIRMALARI

NİSAN 1967

İÇİNDEKİLER :

- Medeni Kıyafetin Batı'ya Türklerden İttikali . . . . . İsmail Hami DANİŞMEND
Dede Korkut Üzerine Bazı Notlar . . . . . Cahit ÖZTELLİ
Millî Folklor Enstitüsü'nün Çalışmaları . . . . . Bora HINÇER
"Ah Minelâk" Yazı - Resim... Tabiat . . . . . Malik ARSEL
Harput Mânîleri . . . . . Dr. M. Kemal ÖZERGİN
Erzincan'da Sıya Gezme Geleneği . . . . . Bahattin ŞEKER
Paris'te Çorap Sergisi — İstanbul'da Kına Gecesi . . . . . Çora HINÇER
Babucun Tersli . . . . . Kerim YUND
Doğum ve Çocuk Üstüne Gelenekler, İnançlar (I) . . . . . M. Adil ÖZDER
Veğ ve Düğüne Hazırlık (VII) . . . . . İshak SUNGUBOĞLU
Konya ve Dolaylarında Halk İlaçları . . . . . Seyit KÜÇÜKBEZİROĞLU
Proverbium — Atasözleri Dergisi . . . . . Muzaffer UYGUNER
Bir Masal : Tembel Ali ile Cadı Karı . . . . . Faik AKÇIN

BİZE GELEN KİTAPLAR

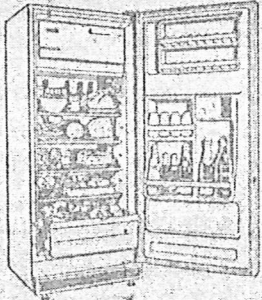
SAYI : 213

KURUŞ : 100

İSTANBUL'DA AYDA BİR DEFACIYLA HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

yuvanızda ARÇELİK saadetinizin anahtarıdır

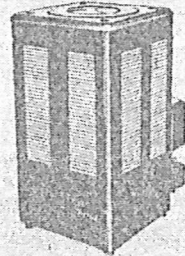
Arçelik Buzdolabı

Günlüğünüzün bütün yeniliklerini birarada yalın Arçelik buzdolaplarında bulabilirsiniz. Her türlü ihtiyacınıza göre etüd edilmiş modeller - En uygun çeşit - En uygun ödeme kolaylığı.

Arçelik Çamaşır Makinası

Otomatik okunaklı, santrifüj kurutma ve kolu 3 model - Bütün modeller dünyaya en güvenilir markaları tarafından kullanılmakta ve çamaşır yapımından tam bir yıkama temini eden modern "hydro-brasseur" sistemi ile mevcuttur.

Arçelik Gaz Sobası

Her damla yakıttan azami tasarruf sağlayan, karlıdır, 3 ayrı boyda 3 ayrı model - Yuvanızın kalitesinin en yüksekini tamamlayan çik ve tarifi bir mobilya zarafeti görür.

Arçelik Elektrik Süpürgesi

Halk ve dünya temizliği için rekipsiz bir süpürge - Mükemmel bir emme gücü - Hafif ve kullanışlı - Elektrikli - Tasarruflu - Her türlü ihtiyacınıza göre etüd edilmiş modeller - En uygun çeşit - En uygun ödeme kolaylığı.

Arçelik Termosifonu

Mutfağınızda rahatlığın ve sağlığınızın daha lezzetli olmasını sağlamak için - Ekonomik - Gaz ve elektrikten tasarruflu - Her türlü ihtiyacınıza göre etüd edilmiş modeller - En uygun çeşit - En uygun ödeme kolaylığı.

Arçelik Ocağı

Mutfağınızda rahatlığın ve sağlığınızın daha lezzetli olmasını sağlamak için - Ekonomik - Gaz ve elektrikten tasarruflu - Her türlü ihtiyacınıza göre etüd edilmiş modeller - En uygun çeşit - En uygun ödeme kolaylığı.

(Yeni Ajans : 2228 — 39)

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

KURULUŞU : AĞUSTOS 1949
AYDA BİR DEFA İSTANBUL'DA ÇIKAR HALKBİLGİSİ DERGİSİ
SAHİBİ : İHSAN HİNÇER

No. 213

NİSAN 1967

YIL : 18 — CİLT : 10

Medenî Kıyâfetin Batı'ya Türklerden intikali

Yazan : İsmail Hami DANIŞMEND

"Medenî Kıyâfet" i Tanzimattan itibaren Avrupadan almış olduğumuzu zannederiz ama, bugünkü kıyâfetin teşekkülünde en mühim âmil eski Türk kıyâfetidir.

Mütehassıslar, kılık bakımından insanlığı dört büyük gruba ayırırlar :

1 — En geri zümre, "T" harfi biçiminde bir kuşaktan başka bir şey bilmeyen iptidai kabileler grupudur; Okyanusya ile Asya'da tesbit edilen bu kıyâfet, bacakların arasından geçip beldeki kuşağa bağlanan bir bez parçasından ibarettir

2 — Bilhassa Malezyalıların temsil ettiği ikinci zümre, peştamallılar grupudur; bu ilk iki zümrede görülen kuşakla peştamal bazı çıplak heykellerdeki incir yaprağı vaziyetindedir.

3 — Eskiden "Greco - Romain = Yunan - Roma" medeniyet dairesindeki Yunanlılarla Romalıların, bugün de bilhassa Şimali - Afrika kabilelerinin temsil ettiği "Togo = İhram" grubu, vücûda sarılan dikişsiz elbise grupudur

4 — En mükemmel zümre, ceket - pantolon şeklindeki dikişli elbise zümresidir; işte bu kıyâfetin menşei Orta - Asya Türkliğüdür.

Paris Antropoloji mektebi Etnoloji profesörü Dr. George Montandon'un "Traite d'Ethnologie culturelle" isimindeki eserininin 1934 Paris tab'ına bakın: 336 - 337 nci sahifelerinde Çin'e pantolonu ilk defa

olarak Orta - Asya Türklerinin ithal ettiklerini görürsünüz.

Avrupa'ya gelince, Eski - Çağın sonlarıyla Orta - Çağın başlarına kadar Romalılarla Yunanlıların sırtlarında birer ihramdan başka bir şey bulamazsınız! Bu günkü Avrupa kıyâfetinde yalnız şapka kumaş olarak kalan "Feutre - Keçe" bile "Greco - Romain" dairesinde meçhuldü; Kaliforniya Üniversitesi Antropoloji Profesörü Robert Lewie'nin "Manuel d'Anthropologie culturelle" isimli Fransızca tercüme edilen eserininin 1936 Paris tab'ınının 138 inci sahifelerini açarsanız, "Keçe" nin bir Türk icadı olduğunu ve bir çok şeylerde kullanılan bu icadın Şark âleminde Yunanistan ile Garp âleminde Roma'ya Türklerden intikal ettiğini ve hattâ eski Yunanlılarla Romalıların hep Türk yamçasına bürünerek yağmurdan korunabildiklerini görürsünüz!

"Occidentaloid" denilen Garp kültür dairesine pantolonla ceket, keçe ile yamçadan daha sonra girmiştir. Bütün eski zamanları, ihrama bürünerek geçiren bu daire halkı, Orta - Çağın başlarından itibaren birdenbire bir kıyâfet değişikliği gösterir; bunun sebebini Montandon'un yine aynı eserinin aynı sahifelerinde bulabiliriz. Garbi - Roma yıkıldıktan sonra Akdeniz havzasına şimalden hulûl eden unsurlarla beraber pantolonun da girmesi, Avrupa kıyâfet tarihinde büyük bir inkılabı yol aç-

miştir; Cenuptaki "Greco - Romain" daire-sine Şimalden hulûl eden bu unsurların getirdikleri moda, Atıla Hunların Yukarı - Avrupa'ya boydan boya yaydıkları Orta Asya Türk modasıydı! O tarihten itibaren Eski - Roma İhrâmı en ziyade Şimali - Afrika'da mevcûdiyeti muhafaza edebildi.

Eski Türklerin Şark'da Çin'e, Garb'da "Greco - Romain" kültür dairesine soktukları bu medeni Orta Asya kıyâfeti Montandon şöyle tarif eder: Uzun pantolon yahut çizmeli kilot, bol ve uzun kaftan, serpus olarak da börk yahut kalpak.

"Türklerle Hind - Avrupalıların menşe birliği" isimli eserimizin, İstanbul tâb'ının birinci cildinin sonunda ilk defa benim neşrettiğim dört eski Türk heykeline ait resimlerde bu klâsik kıyâfetten başka açık ve kapalı yakalar, uzun ve kısa kollar, ince kemerler ve geniş kuşaklar da dikkat edilecek noktalardır. Montandon bu teferruatın kalpağın İranlılara Türklerden geçtiğini (S. 349) ve çizmenin de gerek Çin'e, gerek Avrupa medeniyetine Orta - Asya Türklerinden intikâl ettiğini kaydetmektedir. (S. 342) Robert Lewie de pantolon, ceket ve deriden ayakkaplarıyla Orta - Asya kıyâfeti temsil eden İskitlerin bugünkü Avrupa kıyâfetine Yunanlılarla Romalılardan daha yakın olduklarını tesbit etmiştir. (S. 92).

Bu vaziyete göre, Eski - Türklerin tepeden - tırnağa medeni olan kıyâfeti bir taraftan Şark'a, bir taraftan da Garb'a örnek olmuş demektir.

Orta - Çağın başlarından itibaren Avrupa'nın erkek ve kadın, sivil ve asker kıyâfetlerinde görülen tenevvün bile bütün sırrı umumiyetle Türk ve hususiyetle Türkistan modalarının tesirinde aranmalıdır.

Orta - Asya Türk ticaretinin en mühim maddesi İpektir. Garb kültür dairesi ipeğin nasıl istihsal edildiğini Milâdın altıncı asrına kadar öğrenemediğinden dolayı, hazır İpek ithâl etmek mecburiyetinde kalmıştı. Onun için Çin'den, Türkistan - Horasan - İran - Azerbeycan tarihiyle Bizans'a gelen yol, tarihte "Route de la soire = İpek yolu" ismini aldı. Bu yol Türk hakimiyetindeydi ve Leon Cahun'un "Introduction à l'histoire de l'Asie" ismindeki meşhur Türk tarihinde dediği gibi, işte bundan dolayı eski dünyanın İpek ticareti Türk İhîsârında demektir. Ak - Hun devletinin yıkılması ve o-

nun yerine Milâdın altıncı asrında Gök - Türk imparatorluğunun kurulması hep işte bu İpek yoluna hakimiyet siyasetinin neticeleriydi. Henri Cordier'in "Turc et Byzance" ismindeki risâlesine göre bu meselede İranın tâkip ettiği siyaset de Çin ipeğini deniz yoluyla kendi limanlarına getirip kara yolundaki Türk İhîsârına nihâyet vermektir.

Bizans müverrihlerinin izâhâtına göre Altıncı asrda İstanbul'a bir takım Hint rahipleri bir sandık koza getirip Bizanslara İpekçilik san'atını öğretmişlerdir ve hatta İran aleyhinde Bizansla bir ittifak akdetmek için gelmiş olan Gök - Türk elçileri, Bizans'ın ilk İpek mahsulerini görünce hayretler içinde kalmışlardır. Fakat bütün bunlara rağmen Şarkî - Roma alemi Türk İpekleriyle İpekli modalarının tesirinden birdenbire kurtulamamıştı. Çünkü o devir Şarkî - Türkistan modalarının Garp kıyâfetine hâkim olduğu devirdi.

Bugün Çin - Türkistan'denilen sâhanın "Turfan" "Kuzul" vesâire gibi şehirlerin de Milâdın dördüncü asrından dokuzuncu asrına kadar muhteşem bir Türk medeniyeti parlamıştı. Dokuzuncu asrda Çinlilerin tahrip ettikleri bu medeniyet, sonradan Rus, İngiliz Fransız ve Alman İlim hey'etleri tarafından birer birer meydana çıkarıldı. Bu muhteşem medeniyetin mevzuumuz İtibariyle en mühim hususiyeti manasturlarıyla mâbedlerindeki fresklerdi. Paris, Berlin ve Leningrad'ın bir çok müzelerine nakledilen bu fresklerde o devrin Türk kıyâfetleri bütün renk ve şekil hususiyetlerini olduğu gibi muhâfaza etmektedir. Gürenwedel ve Von le Coq gibi Alman müştelikleri bunlara ait bir çok renkli ve büyük resim atlasları neşretmişlerdir. Bilhassa Von le Coq'un "Bilder Atlas zur Kunst und Kultur genschichte mittel - Asien = Orta - Asya san'at ve medeniyeti tarihine ait renkli resimler atlası" ismiyle 1925 tarihinde Berlin'de neşrolunan eserinde verdiği izahâta göre - Orta Çağ'dan itibaren Avrupa kadın ve erkek kıyâfetlerinde görülen tenevvün bütün modelleri Şarkî - Türkistan medeniyetindedir! Bir Alman hey'etinin başında Türkistan'a bizzat gidip bir çok eserleri meydana çıkaran Von le Coq'un kanâatine göre, Türkistan'dan Avrupa'ya model olarak bir çok hazır elbiseler getirilmiştir. Tabii bütün bunların hep "İpek"

Dede Korkut Üzerine Bazı Notlar

Yazan : Cahit ÜZTELLİ
Milli Folklor Enstitüsü Müdürü

Anadolu'nun pek çok yerinde Dede Korkut ile ilgili izlere raslanmaktadır. Milli Folklor Enstitüsü derleyicileri aracılığı ile bu konu üzerinde ayrıca durulacaktır. Şimdilik benim rastladığım birkaç notu aşağıda vereceğim.

AKKAVAK KIZININ KÖYÜNDE

Bilindiği gibi Dede Korkut kitabında Bamsi Beyrek'in sevgilisinin adı Banı Çiçek'tir. Bugün halk arasında söylenen hikâyesinde ise Akkavak Kızı'dır. Konya'nın bir köyünün adı "Kavak" köyüdür. Ben bu köye gittim. Köyün ileri gelenleri ile görüşüm. Köyde iki yüz seksen beş ev olup nüfusu bin üç yüz yetmiştir. Kavak köyü tam bir Oğuz köyüdür.

Köylülerin hafızalarında Beyrek'e ait parça parça hatıralar yaşıyor. Köylülerin anlattıklarına göre Akkavak Kızı kendi köylerindedir. Babası köyün beyi olup Dalkavak Oğlu diye anılır. Bey Bire (Beyrek) de oraya yakın olan Dirvana köyündendir.

İlkâyesini kısaca şöyledir :

Bey Bire, Dalkavak Oğlunun kızını istiyor. Bey Bire sarhoş iken Dalkavak'ın

yol'undan sevk edilmiş olması lâzımgelir. Erkek kıyâfetlerinde bir pantolon yahut külot, klâpaları şimdiki benziyen bir ceket, ayaklarda çizme yahut getri, askerlerde düz kılıç, kemer ve toka ve sivillerde de bâzan açık bir sıvri yaka bâzan başta bir perukâ ve bâzan da yalnız sağda bir klâpa vardır.

Kadın kıyâfesinde uzun etekli dekolte tuvaletler, korseli ince beller, başlarda eşarblar, ellerinde tül mendillerle inci tesbihler, balık - ağzı kollar yahut klâsik ve fantazi tayyörler insana Yirminci asrı hatırlatacak kadar "Moderne = asri" dir! Alay Mazaheri'nin 1951 de Paris'de neşrolunan "La vie quotidienne des Musulmans au Moyen Âge" ismindeki eserinin 72 nci sahifesindeki kayda göre, Orta - Asya Türk kadınlarının sıvri Börk'leriyle kalpakları da on üçüncü asrda Avrupa'ya yeni bir moda şeklinde girmiş, ve "Hennin" ismini almıştır.

kızını zorla getirmek istiyor. Adamları korkup gidemiyorlar. Kızını yerine Deli Selçik adında birini kadın kılığına sokup önün, de oynatıyorlar. Bey Bire saz çalmış. Sazı ile Deli Selçik'e şunları söylüyor :

Sokakları daraok
Köpekleri birecik (küçük)
Oynayanı sorarsan Deli Selçik

Deli Selçik tanıdığı için korkusundan kaçıyor. Daha sonra adamları Kul Mehmed'in anasını getirip oynatıyorlar. Bey Bire onu da tanıyor sazı ile şöyle bir türküyü söylüyor :

Hay söyle olası, böyle olası
Bunu benden sorarsan Kul Mehmed'in anası

Nasil oynan dinliden bulası

Bunun üzerine o da kaçıyor.

Dalkavak Oğlu, köyünde değilmiş. Bey Bire'nin adamları köye hücum edip kızını götürüyorlar. Dalkavak Oğlu bunu haber alınca çevre köylerden adamlarını toplayıp Bey Bire'ye hücum ediyor. Onun adamlarını bozuyor. Bire kaçıyor. Antalya'ya doğru gidiyor. Dalkavak takip ediyor, kızını geri alıyor. Bire daha sonra Bulgaristan'a kaçıyor. Orada Varna köyünü kuruyor. Kendi köyü Divarna'nın adını koyuyor. Dalkavak Oğlu dokuz öreni bir araya topluyor. Bey Bire'nin de toprağını kendisi alıyor, böylece köyünü çoğaltıyor.

Görülüyor ki, hikâye bambaşka bir biçim almıştır. Bu da gösteriyor ki, hikâye artık baştan başa bozulmak, unutulmak üzere. Burada dikkate değer olan yön, Kavak köyü. Dalkavak, Deli Selçik gibi adların gerek Dede Korkut ve gerekse Anadolu'nun başka yerlerinde söylenen Akkavak Kızı hikâyesindeki adları andırmasıdır. Bir de bura köylülerinin kendilerini Dalkavak Oğlu'nun akrabası saymalarını. Kızını kendi köylerinden olduğunda ısrar etmeleridir.

DÜNKÜ, BUGÜNKÜ ÜSLUP

Bilindiği gibi Dede Korkut'taki hikâyelerin sonlarında birbirlerine benzer bit-

riş duaları vardır. Bunun bir benzerini aşağıda vermeden önce karşılaştırmaya kolaylık olsun diye Dede Korkut'tan birkaç örnek vereceğim :

"Yöm vereyim hânım, ölüm vakti geldiğinde arı imandan ayırmasın . . . . . Kaadır seni nâmerde muhtaç etmesin . . . . . Yiğıştirsın, dürüştürsün, günahımızı Muhammed Mustafa'ya bağışlasın (sesli harfleri bugünkü söyleyişe bilerek aldım)."

"Dedem Korkut gelüben boy boyladı, soy soyladı. Bu Oğuznâme'yi düzdü, koşdu, böyle dedi : "Kamı dedüğüm bey erenler, dünya benim diyenler? Ecel aldı, yer gizledi, fâni dünya kime kaldı. Gelimli gidimli dünya, âhır ucu ölümlü dünya . . . . . Kaadır Tanrı seni nâmerde muhtaç etmesin . . . . . Âhır sonu arı imandan ayırmasın. Yiğıştirsın, dürüştürsün, günahımızı adı görklü Muhammed Mustafa'ya bağışlasın."

"İmdi kam dediğim bey erenler, dünya benim diyenler? Ecel aldı, yer gizledi, fâni dünya kime kaldı. Gelimli, gidimli dünya, son ucu ölümlü dünya. Ecel geldiğinde arı imandan ayırmasın Kaadır seni nâmerde muhtaç etmesin . . . . . Yiğıştirsın, dürüştürsün, günahımızı adı görklü Muhammed Mustafa'ya bağışlasın."

"Kam öğdüğümüz bey erenler? Dünya benim diyenler? Ecel aldı, yer gizledi. Fâni dünya kime kaldı? Gelimli, gidimli dünya, son ucu ölümlü dünya. Ölüm vakti geldiğinde arı imandan ayırmasın, Kaadır seni nâmerde muhtaç etmesin. "Beş kelime dua kıldık, kabul olsun, âmin âmin diyenler didar görsün" (bu son cümle topluluk önünde söylediğinden bu şekli almıştır. Aşağıda vereceğimiz örnekte nine yalnız başına dua ettiği için bu son cümle yoktur.) Günahımızı adı görklü Muhammed Mustafa hürmetine bağışlasın, hânım hey."

Yukarıya aldığımız dualardan sonra şimdi de aşağıdaki duayı görelim. Bu duayı bana veren ünlü yazarımız Cahit Beğenç'tir. Kendisi ve ailesi Muğla'nın Fethiye ilçesinin Üzümlü Bucağı'nın İncir köyündendir. Duayı annesi kırk beş, elli yıl önce söylemiş. Annesi Osman Kâhya Oğullarından Emin karısı ve Hacı Memiş kızı Ayşe Beğenç 1945 yılında doksan altı yaşında ölmüş. İkinci pamazlarından sonra, tesbih çekme zamanı duadan önce veya sonra söy-

le dua edermiş. O da anasından öğrenmiş bu duayı :

Haniya o erenler..
Dünya benim diyenler..
Ecel aldı, yer gizledi.
Bu dünya kimlere kaldı.
Gelimli, gidimli dünya,
En sonucu ölümlü dünya.
Ölüm vakti arı imandan ayırmasın.
Kadir Mevlâm muhannet kullara
Muhtaç etmesin.
Ellere, avuçlara bakıtmasın.
Derlesin, toplasın ne günahımız varsa
Adı güzel Muhammed Mustafa
Efendimize bağışlasın.

Bu Türkçe duanın Dede Korkut'un dualarına ne kadar benzediği hayretle görülmektedir. Demek ki bu şekildeki dualar yalnız Dede Korkut'a mahsus değildir. Bir gelenek halinde sürüp gelmektedir. Aynı üslup ile aynı kaynaktan geldiği anlaşılan bu serbest nazmın Dede Korkut'ta da kullanılması ondan daha eski zamanlarda ortaya çıktığını göstermektedir. Ayrıca şunu da söylemek mümkündür ki, Dede Korkut kitabındaki üslup şahsi olmaktan çok geleneksel hikâye üslubudur. Bununla birlikte bu kitabı yazan veya söyleyen kişi iyi bir sanatçısıdır. Bu kılışlaşmış dua araştırmacılar için yeni bir çalışma alanı daha açmak yolundadır. O da bu gibi dua ve deyim niteliğindeki sözlerin derlenmesidir. Biz şimdilik bu konu üzerinde fazla durmayarak araştırmacıların dikkatini çekmekle yetindik.

YAŞAYAN TEPEGÖZ

Bugün yaşamakta olan Dede Korkut'un Tepegöz hikâyesinin altı ayrı köydeki söylenişlerini T. Folklor Araştırmaları dergimiz (cilt 6, sayı 127) de yayınlamıştım. Şimdi Tepegöz deyiminin de ayrıca söz arasında bir deyim gibi kullanıldığını öğreniyoruz.

Şair ve öğretmen Ebet Mahir Yalnız'ın bildirdiğine göre, Samsun yöresinde gözü pek, cesur, gözünü daldan budaktan sakınmayan kimselere "Tepegöz adam" derlermiş. Aynı deyim, Adil Özder'in bildirdiğine göre Artvin'in Yusufeli köylerinde de yaşamaktadır. Çok atak, arsız çocuklar için "Ne Tepegöz çocuk" derlermiş. Ama bu deyişler pek özel deyimlerde kullanılmaktadır.

Derleme Faaliyetleri :

Millî Folklor Enstitüsü'nün Çalışmaları

Yazan : Bora HINÇER

Geçen yıl Millî Eğitim Bakanlığı tarafından kurulan "Millî Folklor Enstitüsü" derleme çalışmalarına başlamış, 15.2.1967 tarihinde 26 sayılı yazı ile bütün valiliklere bir genelge göndererek öğretmenlerin folklor derlemelerine katılmaları için gerekli bilgileri vermiş ve çalışmalar istiyenlerin adreslerini ve adlarını istemiştir. Bu tamimi aşağıya aynen alıyoruz :

"Zengin Türk folklorunun her dalının ilmi metotlarla derlenip değerlendirilmesi amacı ile Millî Eğitim Bakanlığının kurduğu "Millî Folklor Enstitüsü" nün çalışmalarında öğretmenlerimizin yardımlarına ihtiyacı duyulmaktadır.

Folklorumuzun edebiyat (masal, efsane, atasözleri, bilmece, fıkralar v.b.), âdetler, gelenekler (düğün, doğum, ölüm ve türlü inançlar), eğlenceler (halk tiyatrosu, karagöz, orta oyunu, köy seyirlik oyunları), çocuk oyunları ve tekerlemeler, halk dansları, halk hekimliği ve veterinerliği, halk müziği (türküler, ninniler), halk sanatları ve benzeri halkın her türlü günlük yaşayış konuları toplanacaktır.

Bir yurt görevi olan bu derlemelere katılmak isteyen öğretmenlerin adreslerinin bilmesine ihtiyaç vardır. Kendilerine kılavuz eserler, dergiler, başkaca folklor yayınları gönderilecektir. Ayrıca bölge bölge yapılacak folklor seminerleri ile folklor kurullaylarına çağırılacaklardır.

Millî Folklor Enstitüsüne yardımcı olmak ve derleme işlerine göre çalışmak isteyen öğretmenlerin ad ve adreslerinin "Millî Folklor Enstitüsü - Gazi Mustafa Kemal Bulvarı, Yenisehir — Ankara" adresine bildirilmesi için bütün okullara gönderilmelidir, neticesinden Bakanlığımıza bilgi verilmesini önemle rica ederim."

Millî Eğitim Bakanı
(Adına Müsteşar Muavini)
Mehmet Önder

Yukarıda metnini aynen vermiş olduğumuz genelgeden sonra, valiliklerden folklor derlemesi yapmak isteyen öğretmenlerin ve ilgililerin adresleri ve adları Millî Eğitim Bakanlığı Millî Folklor Enstitüsüne

gönderilmiye başlamıştır. Şurasını sevinçle belirtelim ki, adresler ve derleme yapmak isteyen büyük bir yekûn tutmaktadır.

Bunun üzerine Millî Folklor Enstitüsü derlemecilere mart 1967 tarihinden itibaren aşağıya aldığımız 59 numaralı ve "Bildiri: 1" sayısını taşıyan mektubu göndermiye başlamıştır. Bu mektubu diğer bildirimler takip edecektir. Bildiri: 1'in metni şöyledir :

"Sayın Derleyici,

Enstitümüze derlemelerde yardımcı olacağınız için teşekkür ederiz.

Yurt çapında olan bu işte başarılanın sonu alındıktan sonra gerekli talimatı göndereceğiz.

İsterseniz şimdiden "masal, mâni, bilmece, atasözü" (Pek yaygın olmayanları), efsane (Taş Bebek efsanesi gibi) ve benzeri ortak halk edebiyatı ürünlerini toplayabilirsiniz. Derleme işinde öğrencilerinizden yararlanabilirsiniz.

Derleme kâğıdının başına şu soruların karşılıklarının da yazılması unutulmamalıdır :

- 1 — Derlenen yerin adı (il, ilçe, köy)
- 2 — Kaynak kişinin (söyleyen) adı, yaşı, okur - yazar olup olmadığı.
- 3 — O da kimden öğrenmiştir (daha çok masal ve efsaneler için).
- 4 — Derleyicimizin adı ve adresi.

(Not : Öğrenciler okudukları masal kitaplarından kopya alırlar ki, bu bizim için son derece tehlikelidir. Derleyicilerimizin bu gibi kitaplardan yapılacak aktarmalara engel olmalarını özellikle rica ederiz. Sizi sık sık arayacağız. Başarılar ve iyi dileklerimizle."

Millî Folklor Enstitüsü Müdürü
Cahit Öztelli

Enstitü derleme sonuçlarını tasnif ettikten sonra çıkaracağı yıllıklar ve kitaplarla ilim dünyasının faydalanmasına sunacaktır.

Enstitü'nün yayımlayacağı diğer bildirimleri de dergimiz sayfalarında okuyucularımıza duyuracağız. Gerek Millî Folklor Enstitüsü'nün idarecilerine ve gerekse derleyicilere başarılar dileriz.

"Ah Minelaşk,, Yazı - Resim... Tabiat

İkel sanatlarda olduğu gibi, halk sanatında tabiat resimleri insan, hayvan resimlerinden sonra gelir. Yahut tabiat bir çerçeve gibi insan çevresinde ikinci planda yer alır. Bu türlü resimlerin yapılmamasında dinin en ufak bir etkisi olmamasına rağmen görülmesi tabiatın sınırsızlığı ve kavranılmazlığındandır.

Ancak 18. nci yüzyılda Batı uygarlığı ile başlayan ilişki-

lerimizde sanatımız yeni bir tabiat görüşüne doğru yöneldi. İlk hayali köşkler, şadırvanlı bağçeler, sarmaşıklı, çardaklı bostanlar yapıldı, bunlar, bu iç açıcı manzaralar türlü yapıların duvarlarında görüldü. Bu arada canlıların bulunmadığı Mekke, Medine gibi sematik resimler de camilerde, Kur'an sayfalarında yer aldı...

Bundan 40 - 50 tene öncesi-

Yazan : Malik AKSEL

ne kadar "Ah minelaşk" yazılı resimler dükkânlarda, kahvelerde daha nerelerde görülmezdi. Bu yazılı manzaralar a- teşle suyun, iki zıd mizacın belirtisidir...

Yedi dağın tepesinden ateşler fışkırkırken iki gözlü "H" nin gözlerinden akan yaşlardan denizler meydana gelmede, elifin başından ateşler, dumanlar yükselmedir... Daha doğrusu elif ateşi, "H" ise suyu temsil etmemektedir.

Feleğin aynası olan gök kubbesini karartan, demir dağları eriten, yeryüzünü tufanlara boğan bu aşk tilsiminde iki ayrı güç yan yana olduğu halde birbirleriyle birleşememektedir.

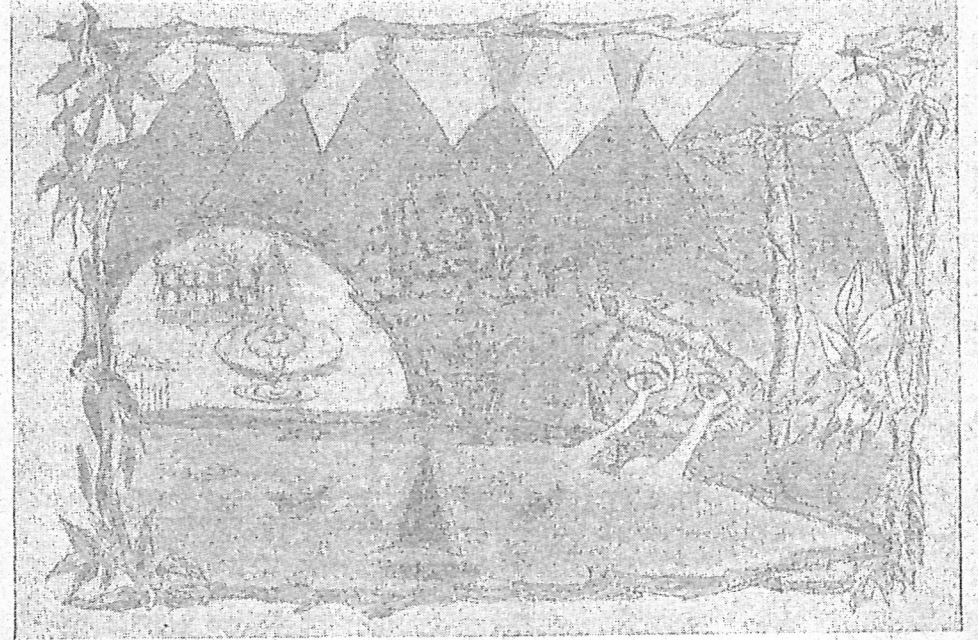
Bazı resimlerde de bu göz yaşı denizinde yelkenliler, martılar, balıklar, ördekler yüzmektedirler. Bu resmin asıl anlaşılmayan, incelenmesi gereken tarafı dini bir motif mi? yoksa tesadüflerin eseri mi oluşudur ?

Eski eserler, Adem peygamberin Cennetten çıkmasıyla onun göz yaşlarından havuzların, dereelerin, hatta denizlerin ortaya çıktıklarını yazarlar. Acaba bu eserlerin bununla ilgisi var mı ?

Burada iki gözlü "H" aşk oku ile yaralanmış, yerde sürünen bir kalbe benzer.

Bu "yazı - resim" süsleyici olmadan çok büyüleyici bir tilsim gibidir. Uzun elif harfinin yanında ağlayan bu yuvarlak harfin insana benzeyen gözleri bazan "nikaplı" örtülü yüzü, çözülmez, sırlara bürünmüş bir bilmeceyi hatırlatır.

Eski harflerin başı olan "elif" aynı zamanda herseyin başı sayılır. "Elif" dikine di-

No. 2

ğer harfler eninedir. İmam olan elifin diğer harfler cemaatidir, onunla eşilir, onunla doğrulurlar. Bu harf doğruluk, sırat işaretidir. Harfler dizisinin süsüdür. Bu sebepten, kendi endamına tutkun olduğundan tutkun olup kumildamayana "elif" gibi denmesi bundandır diye yine eski kitaplarda türlü yorumlara raslanırdı.

No. 1 de görülen sade fakat sanatkârane işlenmiş "Ah minelaşk" resminde kara dağlar arkasında sarı ışınlarıyla beliren güneş kara bir leke halindedir.

Bu resimde göklerin süsü olan ay, aşk üzüntüsüyle kara bir yaya benzer durumdadır.

Güzel bir tâlik yazı ile yazılmış bu levhada bu harfin göz-

lerinden akan yaşlar ilkin bir çağlayanı sonra da bir nehri hatırlatır.

Bu eser, vaktiyle Beyazıtta eski hattatlar çarşısında 27 numarada dükkânı bulunan müzehhip, mücellit ve hattat Hüsamettin oğlu Saffet Efendi tarafından yapılmıştır. Bugün 65 yaşında olan oğlu mücellit Mazhar Efendiden bu bilgi alınmıştır. Bu tarihsiz ve imzasız eserin kıymeti böyle bir konunun bir hattat tarafından işlenmesidir. Çünkü geleneğe bağlı hattatlar bu gibi konulara el sürmezlerdi.

Yazı ile insan, hayvan gibi yaratıkların resim halinde meydana gelmesi mümkün olduğu halde manzaranın bu şekilde meydana gelmesi düşündürülemez.

Bu resimlerde "Ah minelaşk" yazısı tabiatla kaynaşmış değil, onun içinde yer almıştır. Elif ve "H" ye insan sureti verilmiştir. Burada sınırsız bir tabiat sınırlı yazı bir aradadır. Şu halde bu durum, tabiat müstesna her türlü şekillerde kendini gösterirdi. Manzaranın yazı biçimine sokmak bu sebepten güçtür.

Yakın bir geçmişte "hat-ı seceri" ağaç dallarıyla yapılmış yazı ile "Ah minelaşklar" da denenirdi. Bu tarz resimler hattatlar arasında itibar görmemekle beraber halk bunlarla meşgul olurdu. Ağaç dalları kıvrılarak (yazı - resim) biçimini alır, hele yanardağlar ortasında yeralan "Ah minelaşk" motifli büsbütün esrarlı bir hale bürünürdü.

No. 1

104

105

Bu "yazı - resim" lerde ateşle denizi, sevenle, sevileni, İstanbulla Arabistan çölleri, Kızılkulesi ile hurma ağaçlarını beraber görürüz.

Bu eserlerin gerçeklerle hiç bir ilgisi yoktur. No 2 de beliren eser bu çeşidin ağuş dallarıyla yapılmıştır. Bu "yazı - resim" Bursada bir kahveden alınmıştır. Eserde daha başka bir yoldan bu ilahi aşk dile gelmiştir.

Eski harflerden iki gözlü "H" hem insan gözlerini, hem insan kalbini andırır. Kalbin manası büyüktür. Davut Peygamber "Yarab seni nerde bulayım" deyince "Kırık kalblerdeyim" hitabına erer.

Bu düşüncenin bir başka çeşidini Melamilerde görmek mümkün. Öyle ki, Melamiler "Tahkiye-i derun" ettiklerinde kalblerinde sadece Allah adından başka birşey bırakmazlardı.

Bu resimleri inceleyecek olursak bunların köklerinin ya kanlarda olmadığını da görürüz. Nitekim "Uzun Fırdevsi" nin Davetnamesinde yağmür tilsimi resmi "Ah minelaşk" resminin âdeta bir benzeridir. Yağmür damlacıklarının birer gözyası gibi "H" nin çevresinde görünüşü bu geleneğin ne kadar eski olduğunu bir işaretidir. (1)

"Ah minelaşk" resimlerinin sade evlerde, dükkânlarda değil, bunların tekkelerde de bulunuşu bu eserlerin az çok dinal yönünün varlığını açıklar. Buna güzel bir örnek No. 3 de görülen duvar üzerine işlenmiş "Ah minelaşk" motifidir. Bu eser tabiki güzel sanatlar keramik şefi Hakkı İzet tarafından Eskişehirde bir tekkeden alınmıştır. Resmin birçok yerleri dökülmüş olmakla beraber eski özelliğini olduğu gibi muhafaza

etmektedir. Bu eserde beliren gerçek, büyük bir aşkın ızdırabı yankısıdır. Aşk oku iki gözlü "H" ye saplanmış, onu mutluluktan uzaklaştırmıştır.

Aşk içinde yok olma "fenafilaşk" veya "fenafillah" olmanın bir şeklidir. Tasavvuf ehline göre her güzel, Tahridan bir zerre olduğundan güzeli sevmek Tanrıyı sevmek sayılır. Seven ile sevilen "AH" da son bulur. Bu şekilde levhalar da görülen "Ah minelaşk", mezar taşlarında görülen "Ah minel mev" de yine bu remzin bir tekrarıdır. Biri yaradılışın hikâyesi, diğeri sonu. İnsan bu iki "Ah" arasında dönüp dolaşan bir heyuladan başka birşey değildir. Bazı Bektaşî babalarının mezar taşlarında upuzun bir elif bulunur ki, bunun Allah adının baş harfi olması dolayısıyla elifin kutsallığını ortaya kor-

Bu ürpertici resimlerde insan hayat dramının bir özeti gizlidir.

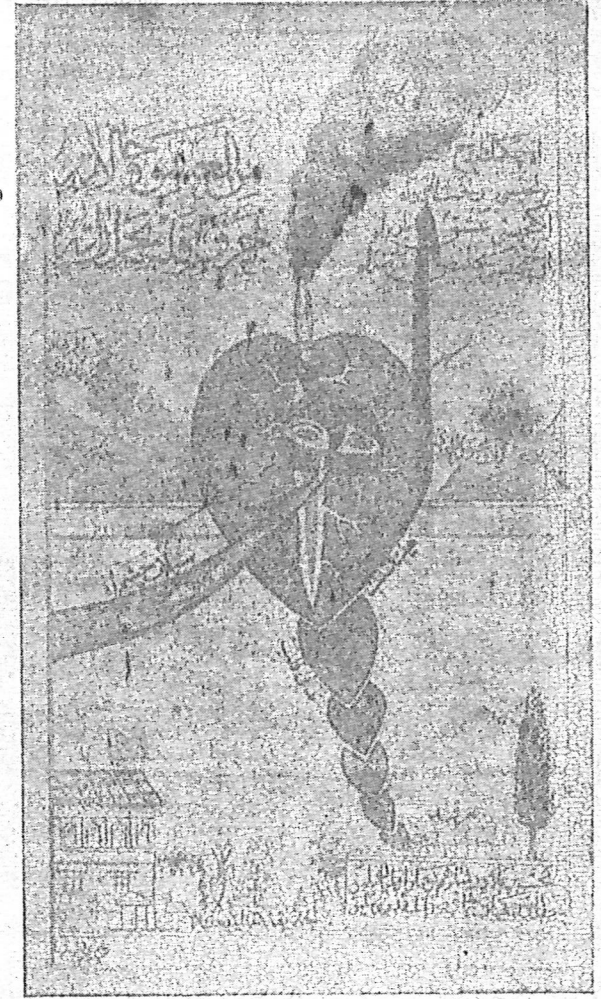
Elifin "H" ile birleşmesi "Ah" şeklini alması zatîlühiyeti hatırlattığından tasavvufi bir remiz olmadan uzak kalamaz.

"Rivayet olunur, cehennem demiş ki, Yarab günahkârları benim ateşimle yakmakla onları cezalandırıyorsun. Beni dahi cezalandırmak istersen ne ile cezalandırırsun. Tanrı cevap verir, en büyük ateşimle cezalandırırım. Cehennem sorar. Yarab benim ateşimden daha güçlü bir ateşin varmı ki, ben onda cezalandırılmış, gazap görmüş olayım. Tanrı buyurdu ki, benim aşık-ı sadıklarımın içinde öyle bir ateş var ki, o ateşe seni soksam yanıp bir anda kül olursun" (2)

Bundan dolayıdır ki, müminler Sırat-ı geçerlerken Cehenneme yaklaşıklarında Cehennem: "Ya mümin tez geç zira nurun, narımı söndürür" diye haykırır. Hatta ateşten yaradılmış cinleri dahi Cehennem ateşi cezalandırırken nurdan yaradılmış meleklerden çekilir, diye bazı yorumlar vardır.

"Ah minelaşk" resimlerinin en ilgi çekici olanlarından biri de No: 4 de görülen şeklidir. Bu resim Abdürresit adında bir imzayı taşır. Tarihi ise H. 1336 dır. İstanbul Belediye kütüphanesindedir. Eser uzun bir hikâye gibi birçok konulara içine almıştır.

Kalbin aşk yüzünden yavaş yavaş erimesi olayı onun küçülmesiyle belirtilmiştir. Aşkın izahını yapan bu sembolik resmin manasını ancak aşık-ı sadıklar anlar, demek doğru olacak.

No. 4

Sonuç olarak harfçılığı ve onunla ilgili eserleri incelerken bunların sade tarifleri değil bütün Müslümanlığı sarıdığım, hatta Halk Dini Sanatını etkilediğini görürüz. Öyle ki, Harfçilik şeran yasak olanları, Müslümanlığa sokmuş,

harflerle düzenlenen cıfr, remil, lugaz da ortaya çıkmıştır.

(1) Anadolu Halk Resimleri. S. 125. Malik Aksel.

(2) Şerh-i Aşkname-i Veled Bahattin. Sarıhalı Halli.

Derlemeler :

Harput Mânileri

Derleyen : Dr. M. Kemal ÜZERGIN

1. Derlemenin konusu : Harput mânileri
2. Derlemenin bölgesi : Harput.
3. Derlendiği yer ve tarih: İstanbul, Kasım 1950.
4. Derleme şekli: Toplama.
5. Malzemeyi veren : S. C., 56 yaşında kadın, okuması yazması yok, ev kadını, aslen Harputlu, 12 yıl önce İstanbul'a göçmüştü.

Not : 16 yıl önce yapılan bu derlemede Harput'un mahallî ağzının tesbitinde fazla itina gösterilememiştir.

Mektup yazdım bilestin
Okuyasın gülesin
Bü mektup üzertine
Durmıyasın gelesin

Mektup yazdım kış idi
Kalemim, kâmiş idi
Daha çok yazacaktım
Ellim üşümüş idi

Garibim yohtur arham
Kanaadım yohtur kalham
Mevlâm beni kuş etsin
Dönem silaya baham

Çayır üstü mermer taş
Ağzım söyler, gözüm yaş
Ariyanı nerde bulam
Şiyâh perçemli kardaş

Yüzüğüm taş istiyi
Cevahır kaş istiyi
Geceler uzun olmuş
Yanım yoldaş istiyi

Yüzüğüm küle düştü
Sevdiğim dile düştü
Bu yaz yakınmdaydı
Kışın ırağa düştü

Mektup yazdım yaz idi
Kalemim beyaz idi
Daha çok yazacaktım
Mütrekkeblim az idi

Su içtim yudum yudum
Gel benim nazlı dudum
Dünyayı güzel alsın
Sensin benim umudum

Kar yağar alçaklara
Tökül saçaklara
Seni doğuran ana
Sığmayı gücuklara

Altın taşın kenarı
İçine kıldım narı
Küstürdüm yola yurdum
Gül yüzü kibar yarı

Eller dalda tartılır
Güzel olan satılır
Vay çirkinler başına
Bir gün ölür kurtulur

Mavi yelek, mor düyma
Şimdi düştün fikrima
Beni yandan ayıran
Ah diye kan tükürme

Karanfil evlek evlek
Dadandı kara leylek
İstedim muraş alam
Koymadı kahbe felek

Bir sen söyle bir de ben
Şeker ezem dilde ben
Sen zillî gülgönde
Koy yanayım günde ben

Yemenim turalıdır
Sevdiğim buralıdır
Geçme kapım önünden
Yüreğin yaralıdır

Ay doğar sını sını
Sevmişem birisini
Cellâf boynumu vursa
Söylemem doğrusunu

Karanfilin tohumu
Yitirmişim uyhumu
Girsem yarın koynuma
Alsam seher uyhumu

Yar gelem mi, gelem mi
Demir kapın delem mi
Sen yatak yorganda
(ekskl.)
Ben savuktan ölem mi

Su ahar güldür güldür
Mendilim dolu güldür
Havada uçan kuşlar
Efkârim yara bildir

Bir ay doğar kenarsız
Yar vefasız, ben arsız
Berî durum bir taraf
Ateşime yanarsız

Yağmur yağar ses var
Kar yağar gölgesiz var
Sevdiğim damdan kaçır
Ellinde mor fes var

Küstürdüm kör olayım
Küsmeye kadan olayım
Odanı teiha eyle
Gellip göynün olayım

A benim başı gallim
Dağları dolgalım
Dünyada kavuşmadık
Ahretçe kavuşalım

Mendilim dört köşell
İç güller döşell
Ağlamadık günüm yok
Senden ayrı düşell

(Folklor : 40)

Halk Eğlence ve Gelenekleri :

Erzincan'da Savaş Gezme Geleneği

Yazan : Bahattin ŞEKER

TFA Dergisinin 206. sayısındaki yazımızda; şubat ayında yapılan savaş şenliklerinden söz etmiştik. Savaş konusunda, folklorcularımız öteden beri çok kıymetli araştırmalar yapmışlardır. Memleketin çeşitli yörelerinde, çeşitli isimler adı altında rastlanmıştır sayaya. Ali Fattik Oyunu, Arap Oyunu, Savaş Kutluğu, Koç Katımı, Kış Yarı, Deve Oyunu, Ölüp Dirilme v.b.

Yapılan araştırmalar doğudan batıya doğru, bir yön takibetmektedir. Bu da bize bu geleneğin Orta Asya şamanizminden arta kalan kalıntılarının Azerbaycan üzerinden (Azeri çobanları da aynı geleneği sürdürmektedirler.) Karş ve Erzurum çobanlarından tutun da, Erzincan - Sivas (İmranlıda aleviler arasında) Tokat'ta, Kayseri'de ve nihayet Nevşehir'e kadar, uzandığını gösterir. Öte yandan Ege sahillerinde tarih öncesi devirlerde hüküm süren kültür verileri sonucu olarak, -meydana çıkmış "Bağ Bozumu Şenlikleri" ki, halen Çankırı'da devam etmektedir. Savaş ile çatışmaktadır. Bazı folklorcularımız, her iki törenin sınırları tam olarak, tayin etmekte gelişme düşmektedirler. Birbirine karıştırmaktadırlar. Bazıları derlemiş oldukları çevreye dayanarak yalnız alevi köylerinde yapıldığını iddia etmektedirler. Bunlar tamamen bir araştırma mahsulü olmayıp, peşin verilmiş bir yargıdan ileri gidememektedir. Bu itibarla, "Bağ Bozumu Şenliklerini" Savaş'dan bir noktada ayırt ederseniz kendi öz kültürümüzü, Helenistik tortulardan kurtarmış oluruz.

Şimdi savaş'ya ait derlemiş olduğumuz malûmatı vermeğe çalışalım.

Erzincan'ın doğusundaki illerde söylenen savaş türkülerinden bir örnek :

Bu savaş kimsen geldi
Adam atadan geldi
Adam ata gelende
Kızıl öküz duranda
Kızıl buğda bitende
Dünya bünyad olanda
Musa çoban olanda
Şişliğiniz erkoçtur.

Folklorumuzda dal budak salan, kök köçek süren bütün töreler ve gelenekler hiç bir zaman başlangıç noktasındaki as-

lı muhafaza edememiş birçok tarihi, sosyal, kültürel sebeplerle göçlerin husule getirdiği dalgalanmalar sonucunda tebdile uğramıştır.

Savaş'ya Erzincan'da, Tercan'da (Hacı Murat adıyla yapılan bir şenlik) Refahiye'nin bazı dağlık köylerinde rastlanmaktadır. (Başköy, Olgunlar, Kalkancı - Avsaröz, Çamdibi, Pınaryolu gibi.)

ZEVKER'DE SAVAŞ

Merasime iştirak edecek kişiler, deve ve iki köçekten ibaret olup, un, bulgur, yağ toplarlar. Gece, geç vakit sayacıardan (sayaya katılan çobanlardan) birinin evinde toplanır. Pilav pişirilip, yenir.

Hey?! Umudur, umudur?
Ayran mıdır? Su mudur?
El âlemde söylenen
Devlet kapısı bu mudur?

Şamanizmin bütün varlığını, bu motiflerden apaçık anlamaktayız. Kutsal kavramlar devlet kapısı olarak nitelenmektedir.

OLGUNLAR'DA

Köse, gelin, deveden meydana gelir. Daha sonraları kadın kıyafeti giymiş çobanlar karşılıma (Karşılıklı olarak mahalli danslar yaparlar.) oynarlar. Savaş türkülerini söylerler. Olgunlar köyünde ve Kalkancıda yalnız büyük savaşa oynanır. Küçük çobanların (kuzu, dana) organize ettiği küçük savaş oynanmaz. Halbuki, Avsaröz, Pınaryolu köylerinde hem büyük, hem de küçük savaş oynanmaktadır. Küçük çobanların yaptığı savaş pek teferruatlı olmaz. Seyre değmez, Büyük ise hem teferruatlıdır, hem de koca, koca çobanların oyuna katılması sayaya bir heybet ve ihtişam kazandırır.

PINARYOLU'NDA

Eskiden Çil Yusuf her zaman ayı rolünü alırdı, Geyik olanlar ellerine süt süzgeci, süzgece de bir orak geçirirler. Başlarına da tavuk telegi sokarlar. Vazifesi bu güne mahsus olmak üzere gezilen evlerden tavuk çalmaktır. Gelin ise bir köylü gelini gibi hazırlanır. Eline bir çuvaldız alır, Kacırılmak isteyen delikanlıları iğneler. Ayı ise, başına koyun postu geçirmiş ve sırtına bir eski palto giymiş, fakat omuzu kamburlaş-

tırılmış, eline kuvvetli sopa verilmiştir. Ödevi gelini korumaktır. Bu arada önüne rast gelene de, birer sopa vurmaktan kendini bir türlü alamaz.

Gelin ise, gezdiği bütün evlerde, el öper. Ele iğne kakar. Bundan dolayı geline kimse el öptürmez. Çünkü ceremesi biraz acıya katlanmak ister. Diğer vazifeliler yağcı (Yağ toplar) uncu (Sirtında iki gözlü heybeyle un toplar) dur.

Deve : Başa merdiven geçirilip, kilim sarılarak çivilenir. Bir çeşit insan sirtında yürüyen (Devenin özellikleri göz önüne alınarak tertiplenmiş) merdivenden ibarettir.

AŞAĞI ve YUKARI KÖŞK (Köst) DE

Burada devenin başına kasnak geçirilir. Göz yerini kapar, bıyık ve saçal takarlar. Başına sarık sararlar.

Nanay, nanay nattılar.
Barhanayı çatılar.
Erzurumun kızları.
Bize çalın sattılar.

Buradaki barhanadan, çobanların ateş yakıp, etrafında göçlerini yıkarak yemek hazırlama ve dinlenmeğe koyulma zamanlarını, çobanlık yaşamlarını gayet canlı bir şekilde anıyoruz. Erzurum kızlarının çalın satmalarının türküde ima edilmesi belki de, bu köye sayıyı getiren çobanların, Erzurumlu olduğundandır. Zira yaz aylarında çoban durmak için, boş bir köy aramak gerekmektedir. Bu ise ancak bir mevsimlik (Yaz) başka bir köyde kalmakla mümkündür.

Diğer yönden saya türkü ve geleneğine İç Anadolu'da rastlamaktayız. Niğde'de saya kutlama şenliğinde gelin, koca, arap, tilki, tefçi ve kavalci'ya tesadüf etmekteyiz. Sivas'ın bazı köylerinde davul, zurna, saz v.s. ara yere girmektedir ki, bu sonradan yapmacık ve yakışsız eklemelerden başka birşey değildir.

İç Anadolu'da söylenen saya türkülerini :

Saya, saya salı gelin.
Takucağı balı gelin.
Selâm verdim aldın mı ?
Saya geldi gördün mü ?

Geç gidelim yaylıya
Yaylâmızı yaylamağa

Gelinin ağzından :

.....

Ben yaylağı yayladım,
Garlı soğuk sularla,
Ben derdimi eyledim.

★

Göğdeki gök bulutlar
Yorgandı çobanım.
Yassı, yassı tepeler
Yastığıdı çobanım.
Yumru, yumru kayalar
Yumağıdır çobanım,
Elindeki değenek
Galhamdı çobanım.

Elindeki boz köpeği,
Yoldaşdı çobanım.
Ağzı kara canavar.
Düşmandı çobanım.

Erzincan saya türkülerinden örnekler :

Elimi attım çatmaya
Çatma yere hatmaya
Bir kaşık yağ vermeyen
Kocasınan yatmaya

Hey hayadan, hayadan,
Yılan aktı kayadan,
Bir kaşık yağ verin,
Adetimiz var sayadan.

Erzurum dolaylarında mahalli şişeyle söylenmektedir.

Su gelir lüle, lüle
Yâr gelir güle, güle
Elinde telli mendil
Terini sile, sile
Ne kaldı, ne kaldı
Elli gün kaldı.
Elli günden sonra,
Gümbür, gümbür yayacaksınız.
Hoşur, hoşur sağacaksınız.

Saya geldi salımın.
Yağ küleğine dokunun.
Ağ koyunun h...nu
Kına diye yakımın.

(Erzurumda aynen var.)

Yukarıda genel yönleriyle vermeğe çalıştığımız Sayanın Erzincan'daki seyrinden gidilecek şu sonuca varılır.

Saya, Orta Asya şamanizminin damgasını taşıyan günümüze kadar gelmiş, artık bundan geri kaybolmağa yüz tutmuş, bir kutlama şenliğidir. Çobanlar tarafından şubat ayında yapılır. Köylülerin eski hesap dedikleri (Milâdi tarihten on üç gün

geç olarak) gücük (Şubat) ayında kar fırınlarının vuuuv! dediği zamanda yapılır.

MAKSADI VE VAZİFELİLER

Gayesi : Mal ve davarın yavrulmasını müjdeleme. Tanrıdan bolluk, bereket dileme yakarışdır.

Hazırlanışı : Saya, geleceği akşam kullaktan kulağa hazırlığı yapıldığı duyulur. Herkes yaz mevsimindeki, çobanları hatırlar. Bu çobanlar ki, bir sene evvelki yazın koyun yavruladığı zaman bahşiş ahrlardı. Köye yavrulu koyun getirdikleri zaman, Şimdiki töreleri, o koyunların tekrar bahara yavruluyacağını müjdelemekten ibaret. Çobanlar kendi aralarında vazife taksimî yaparlar. Ona göre hazırlanırlar. Aşağıda Erzincan civarındaki raslanan vazifeliler ve hazırlanışları verilmiştir.

Ayı : Başına bir koyun postu geçirir. Sirtına içine ot doldurulmuş beli kam-burlaştırılmış, eski bir kaput giydirilmiştir. Elline kuvvetlice bir sopa verilir. Yüzü tanımasını diye baca kurumu ile boyanır.

Vazifesi : Gelinin korumak, geline sahip çıkmak, dans yapmak ve düşüp bayılmak (ölüp - dirilme) Bayıldığı an, gelin gelir başı üzerinde hafif bir çömelle hareketi yapar ve bu anda bayılmış olan ayı dirilir.

Gelin : Gelin elbiseleri giymiş, çarşafa bürünmüş, bir erkektir. Elinde çuvaldız vardır.

Vazifesi : Ayı ile beraber oynamak, ziyaret ettiği evlerdeki; büyüklerin ellerini öpmek, tekrar söylüyorum dikkatli olmak lazımdır. Eğer dalgın olur da gelinin eline öpmek için el verilirse öpülür ve gelin tarafından çuvaldızla biraz okşanır.

Deve : Merdivenden yapılır. Merdiven altına adamlar girer. Üstü çullarla örtülür. Öklüz kafası (Şamanlığın sembolize edildiği bakımdan ilgi çekicidir.) geçirilir. Deveye benzer bir şekil verilir. Bu arada evleri gezme esnasında deveci türkülerini ve diğer yöresel türküler söylenir. Dağdaki çoban hayatını canlandıran bağrıışmalar, haykırışlar duyulur.

Geyk : Normal kıyafetli bir çoban, eline bir süt süzgeci alır. Süzgece bir orak geçirir. Elinde sallandıkça sıkırdır. Ritmik seslerle, sayacılar refakat eder. Sayacıları oynatan evlerde fırsattan istifade ederek, kümeslerden (başına tavuk teleği sokul-

muş halde) tavuk çalar. Tavuk hırsızlığı bugün için mübahdır.

Yağcı : Elinde bir bakır bakraç yağ toplar. Sayacıların dans yapması esnasında, fırsat bulursa külekleyle yağ çalar.

Uncu ve Bulgurcu : Omuzlarında birer iki gözlü heybe, dolatıkları evden bulgur ve un toplarlar. Köyü akşam ezanının karanlığından; horoz ötümüne kadar, gezeler. Topladıkları malzemelerle, adam ağıllı bir bulgur pilâvı pişirirler. Yağım biraz bol katarlar. İştahla yerler. Geri kalan yiyecek maddelerini şehirde veya köyde satarak kendi aralarında paylaşırlar.

Böylece o yıl da âdet yerini bulmuş olur. Ertesi günü, küçük sayacılar gezmeğe başlarlar. İki aya kalmadan mal, davar yavrulamağa başlar. İlk yazda da köylüler yeni yıla saya gelecek çobanları seçmeğe hazırlanırlar.

BİBLİYOGRAFYA

A. Caferoğlumun doğu illeri ağzından söz derlemeleri.

Olgunlar köyünden Cemal Karaca ile Pınaryolu köyünden Ali Rıza Bekâr'ın malûmatlarına baş vurulmuştur.

BİR DEFA DA

MİLYON

ÜRA
LÜKS APARTMAN DAİRELERİ
ÇOK ZENGİN
PARA İKRAMİYELERİ

Apartment daireleri, kaliteli malzeme kullanılarak, en temiz işçilikle üstel standartta inşa edilmiş kafesli parka ve merdivenli döşemeli, tam konforlu ideal birer sığınak yeridir.
Paranızı güven, yuvanızda huzur

AKBANK

Pariste Çorap Sergisi — İstanbulda Kına Gecesi

4387

Fransa'da Paris Türk Klübü tarafından, Forney Kütüphanesi ile işbirliği halinde düzenlenen "Türk Köylü Çorapları, Basma ve Yazmalar" Sergisi, tarihi Arşövek d6 Sens mallkhanesinde, 14 Mart 1967 günü Paris Büyük Elçimiz Nureddin Vergin, Bayan Vergin ve Paris Belediyesi temsilcilerinin huzuruyla açılmıştır. Profesör Kenan Özbel, "Türk Halk Sanatları ve Örmeleri" hakkında geniş bilgi vermiş radyo ve basın kendisiyle röportajlar yapmıştır. Yukarıdaki resim sergiden bir köşeyi göstermektedir.

112

Profesör Kenan Özbel'in Anadolu Köylülerinin İşleme Yün Çorapları Sergisi, 14 Mart ta Paris'te açılmıştır.

Paris Turizm Bürosu ve Basın Ataşeliği aracılığı ile düzenlenen Kenan Özbel'in Türk Köylü Çoraplar sergisinde 500 e yakın örnek ve ayrıca eski İstanbul yazmaları teşhir edilmektedir.

Paris sanat çevrelerinde büyük ilgi gören serginin açılması dolayısıyla Profesör Özbel şunları söylemiştir :

Bu sergideki etnografik malzeme Türk Folklorunun tam kendisidir. Türk köylüsü çorap örmekle boş zamanlarını değerlendirilmiş ve bu faaliyetle de sanata karşı olan arzusunun tatmin etmiştir. Otuz senedenberi toplayıp paha biçilmez bir koleksiyon yaptığım Türk köylüsünün sahnesi, köylümüzün bir nevi güzel sanatları sayılmaktadır. Çizgiler, renkler, ve motifler bir köyü temsil eder, bazan da aralarındaki içtimel farkları tayin eder. Meselâ evli ise, bekârsa, köyün ağası ile dul veya nişanlı ise motifleri ona göre işlenir. Halkın ruhl hayatını belirten bir faaliyet mahsulüdür...

Türkiyeden sonra Finlandiya ve İtalya'da sergi açan Kenan Özbel bu kere de Paris sanat çevrelerinde büyük ilgi görmektedir.

Fransız basını daha şimdiden Türk Köylüsünün el emeği olan Çorap Sergisi ile ilgilenmekte ve geniş nesriyatı arasında şu enteresan espriyi yapmaktadır: "Anadolu Köylüsünün Yün İşlemeli çorapları, "Mini Etek" altına giyilecek çorap imalatçalarına il-

ham kaynağı olabilir.

*

Her Çarşamba gecesi, Anadolu'nun 40 bin köyünün, bininin, iki bininin meydanında davul - zurna çalınır.

Zurna "gelin" gibi inler, davul "güvey" gibi gürlür... Tasla kınalar yakılır, oğlan evi "havas" tadır. Kız anası kara yastadır... Kızlar oynar, düğün evi, havası, yastı unuttur.

Amerikan Kız ve Erkek Koleji öğrencileri, geçen ay "Kına Geceleri" düzenlediler... Türk köyünün kınasını, yasını, havasını şehre getirdiler.

Türk'ün "Mutluluk geceleri" yaşatıldı.

Öğrenciler gelin oldular, güvey oldular, kız anası, oğlan tarafı, düğün oldular... Bir köy düğününü, "kız isteme" den, "çeyiz" e, "damat derintisi" ne, "kına gecesi" ne dek yaşattılar. Ve gelin ile güveyi "gerdek" kapısından soktular. Hasan ile Aysel'in hikâyesini canlandırdılar.

Derleyen : ÇORA HINÇER

Mehmet'in oğlu Hasan "asker" den dönmüştü... "Nüfus kâğıdı" nı, "terhis tezkeresi" ni babasının görebileceği yere bırakmıştı. Gün aşırı "Ben gurbete gideceğim" diye yakınıyordu... Elbisesini ıslatıyor, sıkmadan asiyordu... Bu "gayrı bekl everin" demektir... Baba, oğlunun gözünün Hoca Efendinin kızı Aysel'de olduğunu biliyordu.

Karısı ile bir gece "meşveret" kıldı. Kızı istemeye karar verdi. Gençlerin yüreciğine kor düğmüştü...

Görücüler bir gün kapıyı çaldılar. Kız tarafı, kapının niye çalındığını bilir, yine "bilmezlik" ten gelir :

— "Uğur tutalım, siz bizim yolu biliyor muydunuz?" Sonra, görücüler içeriye "buyur" edilir.

Görücüler, Allahın izni ile, Peygamberin kavli ile, kızı isterler.

Kız evi, naz evlidir :

"Naz" biter, "pazarlık" baş-

Gelin ağlar vış ile — Güvey güler bah hele
Kallın kızlar oynayın — Düğün evi eğlene

113

Amerikan Kolejinin İstanbullu kızları, delikanlıları Anadolu'nun taşını - toprağını, düğününü - derneğini dile getirdiler. Gelin oldular, güvey oldular.

lar". Kız anası :

— "Bizden münasip, Ancak ağırlıkta uyuşalım."

İlk ağızda "İnci" denir. Öğlen tarafı "altın" der.

— "Bizden inci istemeyin, altın isteyin, kızınızın gelin o. daşını beşillerle süsleriz, duvarlarına nal mihi ile altınları çakar, donatırız."

Kız evi, "Verdik verişimiz, yoktur dönüşümüz" der.

"Serbet günü" yapılır, kadın kadına, erkek erkeğe...

"Ağırlıklar" yolların, ağır ağır.

"Nişan" takılır.

"Nişan" da mâniler, türküler birbirini kovalar; Türküler de kaynanaya taş atılır, geline çiçek :

Çarşıda hedik kaynana
Dişleri gedik kaynana
Oğlun yemliş getirdi
Sensiz yedik kaynana

Çeyizler gider. Gelin hamamı yapılır...

... Ve sıra "10 parmağı kına-lı" geceye gelir, kına gecesine. Mânicî çıkar davulu ile :

"Duyduk duymadık demeyin, Çarşamba gecesini Çolak Mehmetin oğlunun kına gecesini var, bekleriz."

Bir tas kına kırılır... Köye, kente göre değişir kına yakma... Damat bile, "kına" lanır.

Gelin ağlar, Gelin ne kadar çok gözyaşı dökerse, mutluluğun o kadar uzun olacağına inanılır.

Gelinin eline kına yakılırken, avucuna altınlar kor oğlan anası...

Kızlar türkülerle muUarlar, kullarlar "kına" yı .

"Kına koydum tepsilye, haber verin Ayşe'ye

Gelin olacak diye, gelin olacak diye

Hel hele bakın hele, gelin ağırlarım kele (= tosun'a)

Gelin kalkın oynasın düğün evi eğlene"

Kız ağlaması, ana yası ükenmiştir artık. Damadın arkadaşları, davul ile, zurna ile kapaşa dayanır.

Halaylar çekilir. Kız evinde düğün - dernek başlar :

"Gelin ağlar vış ile
Güvey-güler bak hele
Kalkın kızlar oynayın
Düğün evi eğlene"

Amerikan Kolejinin "Türk Folklor Kulübü" nün düzenlediği "Kına Gecesi" Türk öz âdetlerinin, düğün, kına türkülerinin yaşatılması yönünden başarılı idi. Kına Gecesi'nin, İstanbul'u zengin bir ailenin kızı Gülsevin Yumru lu hazırlamıştı.

Deyimlerimizin Kaynakları :

Papucun Tersİ

"— MERSİ! — BABUCUMUN TERSİ."

Yazan : Kerim YUND

Bazı bazı yalnız bir bölük aydınımızda değil halkımızda da yabancı sözcüklere karşı gelme bilinci, içgüdü'sü görülmüyor: Tanzimat yıllarında (1839 - 1868) İstanbul Türkçesinde; başınında yerleşen Fransız asıllı (merci; mersi) sözü halk arasında da yayılmaya başlamıştı, 50 yıl önce Silifke yöresindeki yerliler içinden biri "teşekkür ederim" yerine "mersi" dedi mi; ona alaycı alaycı bakarlardı, gülerler. Bazan da bu sözü şöyllyene "babucumun tersi" diye karşılık verirlerdi.

Toplumun bu sağduyusu, dolaylarında ötedenberi işittikleri sözler arasına yabancı sözcükleri karıştırmak istememesi duygusundan ileri gelmektedir. Nasıl bedene giren yabancı bir maddenin dışarıya atılması veya ezilip büzülmesi için organizma kendini görevli bilir, birçok sıkıntılara katlanarak yabancı maddeyi itrağ ederse, dil de böyle yapıyor. Yani dilde de yabancı kelimeleri atma isteği vardır. İşte Tahir-ül-Mevlevî'nin :

Merhaba ey zübbeler ser defteri
Nereden öğrendin bonjur monşeri.

Behtinin tutunması bu istekten ileri gelmektedir.

Bu gün dilimize sinmiş gibi gelen "mersi" sözüne karşı da ilk zamanlarda büyük bir tepki olmuştur: Mersi, diyene papucunun tersi, demek bir kafiye oyunu, bir şaka mahiyeti taşırsa da kelime dizini bakımından gerçekten ağır bir hakarettir. Çünkü papuç ayakta taşınan onunla kirliliğe yerlere basılan bir nesnedir. Papucun tersi ise yere değen alt yönü olduğuna göre pislikle teması son dercededir. Yabancı bir söz kullanana bunca ağır söğme, başka bir ulusun dilinde yoktur sanırım.

"Papucun tersi" yalnız bir gramer cümlesi değil, bir folklor malzemesi olarak ta önemlidir. Bu bakımdan da sözün açıklamasını yapacağız: O zaman dilimize yabancı sözcük sokanları halkın ne kadar suçlandırdığını daha iyi anlayacağız.

Silifke'de, İnebolu'da, halkın yalnız papuç değil, nalin, iskarpin, terlik, patik gibi

bütün ayakkabıların yüzünün yere gelmesini, altının yukarı bakmasını iyi saymazlar, hemen düzeltirler. Ben bir folklorcu olarak yıllarca bunun neden iyi sayılmadığını öğrenmek istediğim halde, en yakınlarım bile "öyle derler" diyerek üzerinde durmadılar. 1942 yılında Büsbek'in Türk Mektupları adlı eserini okurken bu işi ne olduğunu öğrendim :

Kanuni Sultan Süleyman zamanında İstanbul'da elçi olarak bulunan Büsbek Osmanlı kadınlarının boşanma sebeplerini anlatırken bir sebebinin de kocasının gayri tabii zevkler istemeye kalkması olduğunu söyler. Eserinin 150. sayfasında der ki :

"Kadın hâkimin önüne çıkar, artık kocası ile bir arada yaşayamayacağını söyler. Hâkim sebebini sorar. Kadın hiç bir şey söylemeden ayağından papucunu çıkarır ve bunu ters çevirir, yere kor. Bu, kadının kocasından ne türlü bir muamele gördüğünü hâkime anlatır."

Dört yüz yıl önce yazılan kitapta belirtilen papucun tersini gösterme geleneği bu gün de halk arasında vardır. Eyüp Asliye Hukuk hâkimlerinden Mehmet Kırmış ile görüşürken hâkim sıfatı ile mahkeme yaparken kendisine iki defa kadınların papuçlarını çıkarıp tersini gösterdiklerini, bu durumla ilkin Ordu vilâyetinde karşılaştığını, mânasını bilmediği için kızdığını, öğrendikten sonra ikinci defa İstanbul'da E-yüp'te karşılaştığını, bu hareketi terbiyeli bir davranış bulunduğunu söyledi.

Bizce bu konu adli folklorumuzu da ilgilendirmektedir. Şimdi :

— Mersi, diyene,

— Papucumun tersi, demenin ne kadar büyük bir söğme olduğu daha iyi açıklanmış oluyor.

Mersi sözünü dilimize sokmamak için bizden önceki nesillerin ne kadar çetin bir şekilde savaştığını gördük. Bununla birlikte, "mersi" dilimizde yerleşmiş, "teşekkür" ü itelemeye başlamıştır. Burada bir hâtıramı anlatayım :

1943 yıllarında tanınmış Türk Dilçisi Rahmetli Besim Atalay da, ben de Ankara

4389

115

Yazan : M. Adil ÖZDER

M. Eğitim B. Milli Folklor Enstitüsü Uzmanı

Folklor konuları çeşitli ve zengin olan Demirkent (Erkinis) köyünde: gebelik, doğum, lohusalık ve çocuk üstüne bilinen eski gelenek, inanç ve deyimlerle bunlar için alınan tedbirleri yerinde derledik. Bu derleme ürünlerini aşağıdaki bölümlerde sıra ile belirtiyoruz.

I — "ÇOCUĞA KALMA - İKİ CANLI-LIK" :

a) Çocuk olması için alınan başlıca tedbirler :

- 1 — Çocuğu olmayan kadına kirpinin sidığı içirilirse çocuk olacağına inanılır.
- 2 — Bir kadının ilk çocuğu kız doğunca, çocuk yapmayan kadınlar bunun sonu "eşi" üstüne oturtulur. Böylelikle onun da çocuğa kalacağına inanılır.
- 3 — Dut pekmezi yapmak için kazanda haşlanan dutlar süzülükten sonra kalan sıcak posanın üstüne çocuğu olmayan kadınlar "soğuklamıştır" inancıyla oturtulursa çocuk yapacağı inancı vardır.
- 4 — Çocuğu olmayan kadınların belleğine şişe, ya da çöMLEK çekilir.
- 5 — Kadın ziyaret yerlerine götürülür, orada rüya için uykuya yatılır. Burada yaşanan rüyalar, çocuk olacağına ya da olamayacağına yorumlanır.
- 6 — Sıcak su kaynaklı "çermik" lerde banyo alanların çocuğa kalacağına inanılır.
- 7 — Kız iken katır üstüne binenlerin

Adliyesinin karşısındaki noterde işlerimizi yaptırıyorlardık. Bir köylü, memurun yaptığı iyi davranıştan dolayı "mersi" dedi. Besim Atalay kalabalıktan gürlüdü :

— Sen bari mersi, deme; teşekkür ederim, de! dedi.

Pabucun tersini gösterme geleneğinin, dört yüz yıllık bir geçmiş olduğunu ve anlamını bu yazımızda belirttik. Bu adetin daha önceki asırlarda ve başka milletlerde de olması ihtimali bulunduğu kamısındayım. Bakalım ilerideki aramalar ne gösterecektir.

(katırlar kısır olduğu için) çocuk yapmayacaklarına inanılır. Bunun için kız çocukları katıra bindirilmez.

b) Çocuğa kalmak istemiyen kadınlara bir parça katır tırnağı yedirilir.

c) Doğacak çocuğun kime benzeyeceğine dair yorum: Ana karnındaki çocuk, ilk canlılık belirtilerini kimin karşısında göstermişse (ki buna "oyname" denilir) çehresiyle ona benzeyeceğine inanılır. Bu inanç, sınamış ve yaşanmış doğumlara yaslandırılır.

d) Çocuk doğmadan önce oğlan mı, kız mı olacağına dair yorumlar :

- 1 — İki canlı kadın rüyasında parmağına yüzük takınırsa, kiraz ya da fasulya toplarsa çocuğunun kız olacağına inanılır.
- 2 — Rüyada bıçak görme, armut toplama, çocuğun erkek doğacağına işaretidir.
- 3 — Gebe kadının başına, haberi olmadan tuz dökülür. Bu sırada kadının el hareketlerine dikkat edilir: Belden aşağı olan kısımlardan birine el götürür ya da onlara bakarsa doğacak çocuk kızdır. Aynı ilgilere belden yukarı görülürse oğlan doğacaktır.
- 4 — Bir elbise biçilirken yaka kısmından çıkarılan parçayı gebe kadın niyet tutarak alıp başının üstüne koyar. Bundan sonra dışarıdan eve ilk girecek kimseye dikkat edilir; giren kimse erkeğe çocuk erkek, kadınsa kız olacağına inanılır.
- 5 — Niyet tutularak iki minderden birinin altına bıçak, ötekine makas konulur. Sonra gebe kadın habersizce çağırılır. minderlerden birine oturması söylenir. Bıçak üstüne oturursa çocuğu erkek, ötekine oturmuşsa kız doğacağına yorumlanır.

II — LOHUSALIK :

a) Doğumun kolaylaştırılması için alınan tedbirler :

- 1 — Doğum sancıları başlayınca, kadının elbisesindeki bütün düğmeler, ilik ve düğümler çözülür. Böylece doğum kolaylaşmış olur.
- 2 — Çocuk güç doğuyorsa, kadının kotası getirilir. Erkeğin ceketinin bir kolu çi-

kartılır, öteki kol omuzda kalır. Çıkarılmış kol içinden su akıtılarak kadına içirilir. Doğum kolaylaştırılmış olur.

3 — Yeni yapılmış ve hiç kullanılmamış boyunduruklardan birini söküp dağıtmak doğumu kolaylaştırır.

4 — Kadına okunmuş (efsunlanmış) sular içirilir.

5 — Sancılıy bir örtü içine yatırıp sallamak doğumu kolaylaştırır.

6 — Kadını biraz yüksek yerden atlatmanın doğumu kolaylaştıracağına inanılır.

7 — Hac'dan getirilmiş yazılı başörtülerinin kadının başına konulması doğumu kolaylaştırır.

b) Lohusaya alınan ilk tedbirler :

1 — Yedi kapı eşiği önünden yonga, yedi çöplükten de çöp toplayıp bunları karıştırarak yakar lohusayı tütsülerler.

2 — Doğum olur olmaz kadının saç örüğünün ucu kendi ağzına verilir. Az sonra örük çıkarılır, ağzına ufak bir et parçası verilip yedirilir. Bir lokma et yiye lohusanın çocuğunun eti de iyi olacağına inanılır. Yani, çocuk yara alınca çabukça iyileşir, hem de çıban çıkmaz.

3 — Çocuğun köyce "eş" dedikleri "son" unun ebe nine eliyle ve özel bir törenle bilinmeyen bir yere gizlice gömülmesi eskiden gelenektir. (Bu gömme geleneğinin de kimi töreler gibi Şaman - Türklerden kalma olduğu görülüyor. Son yıllarda bu töreye pek önem verilmiyor).

c) Lohusaya Al basması :

Türk Halk - bilgisinde yaşayan, Şamanlıktan kalma "Al - basma. Al - karı" inancı Erkinis köyünde de yaygındır.

İnanca göre "Al - karı" al donlu atlara ve lohusalara aşiktir. Onlara musallat olur. Atların yelelerini örür, zahmet verir, Al - karının musallat olduğu atlar kanter içinde kahrılar. Al - karı, her lohusaya ayrı biçimlerde görünür.

Al - basmaya uğrayan lohusalara ne-ler yapılır?

1 — Lohusanın çevresine kalın ipler gerilirse Al - karı gelemmez.

2 — Lohusaya al renkli çabise giydirmezler.

3 — Lohusanın saçlarını ağzına verirler.

4 — Al karısı al donlu ata da aşık olduğundan, kapı önüne kır ya da beyaz don-

lu bir at getirilir, önüne arpa konulup yedirilirse Al - karısı korkup kaçar, ya da gelemmez.

5 — Lohusayı gelin ederler, başına bir kazan geçirirler. Kazana bir çomakla davul çalar gibi vururlar, Al - karısının gitmesi için de: "Allahı seversen git" diye bağırır-lar.

6 — Al basmaması için lohusanın çevresine siyah renkli parçalar asarlar.

d) Anne Sütünün Kaçması :

Çocuğu ile anne ev aşırı bir yere giderlerse annenin sütünün kaçacağına, ya da gitikleri yerde kalacağına inanılır.

Sütü kaçan kadın, başına bir kırmızı ehlam "çar" örünüp evinin eşiği üstünde durur ve: "sütüm gel, sütüm gel" diye çağırır.

III — ÇOCUKLA İLGİLİ İNANÇLAR, GELENEKLER :

a) Kuyruklu Cadı - karı - (Koncoloz) ların Çocukları Boğması İnanç :

Adına "Koncoloz" da denilen ve Kuyruklu cadı olduklarına inanılan, aslında insan yaratıklarımla kötülük yaptıklarına ve özellikle yeni doğan çocukların "ciğerlerini çektikleri" ne ya da onları boğduklarına inanılmaktadır (1). Bu inançla ilgili olarak köyde yaşanmış bir olay da dilden dile dolmuş, günümüze değin gelmiştir. Anlatılan olay şudur (2) :

"Köyde (günümüzde nesilleri tükenmiş olan) Molla - Süleyman'ın Sanî ağasının babası Molla Abdul ağa'yıms. Bunun da babası herhalde Molla - Süleyman imiş. Bunların çocukları doğar, amma yaşamazmış. Hanım yine ikicanlı (yükü) olmuş. Cindara baktırmışlar. Cindar, Molla Süleyman'a demiş ki: Hatunun sancısı başlar, sen yanından ayrılma, küncede (3) otur bekle. Kara ocaktan, bir kara örümcek ipi ile aşağıya inmeye başlar. Tam inerken ipini makasla kesersin. O inen kim ise sana görünür, işte çocukların ciğerlerini çekip boğan odur.

"Günü gelmiş hatunun sancıları başlamış, Molla Süleyman, cindarın dediği gibi ocak küncesinde oturmuş beklemiş. Bir de bakmış ki çocuk doğar doğmaz ocaktan aşağı kara örümcek telleriyle asılmaya başlamış. Hemen kemşmiş ipini. Bir de ne bakmış ki, kapı komşusu olan koca - karı, küncenin yanında oturuyor. Koca - karı işi anlamış, yalvarmağa başlamış: Sen bilirsin,

4392-

Veç ve Düğüne Hazırlık

Yazan : İshak SUNGUROĞLU

Düğünlerimizde eskiden "ÇEHİZ" önemli bir yer tutar ve bu Çehiz'in Düğün evine nakli münasebetiyle "ÇEHİZ ALAYLARI" tertip edilmiş. Bu asil ve faydalı geleneğin tatbikine bizler de az çok şahit olanlardamız.

Çehiz yazılınca ve Nikâh kıyılınca Çehiz eşyasının Kız evinden Oğlan evine nakli gelir ki, bunun tümüne birden "VEÇ" (1) denilirdi. Bunlardan bir kısmı Marşallara sarılarak denk halinde, bir kısmı da sandıklara yerleştirilerek Düğünden bir hafta evvel, boyunlarında ufak, yan taraflarında ise çok büyük ve adeta Kilise Çanları gibi ses veren Çıkırdak "Çıngırak" larla ve renge renk yün iplerinden yapılmış pisküllerle süslenmiş Katırlara yükletilerek emin ve yakın bir kişinin idaresinde Oğlan evine gönderilirdi. Bu Veç eşyasının ahlığı veya çokluğu nisbetinde hayvan kullanılırdı. İki katırdan tutunuz da, yedi sekiz, hatta bazan on - on iki katır yüklü Veçlerin gönderildiği çok defalar görüldü. Her bir katırın yanında bir katırcı (hizmetçi) bulunur-

bu sırrı kimseye açma, bir daha böyle şey yapmayacağım, yemin ediyorum demiş."

"Ondan sonra doğan çocuk yaşamış, büyümüş. Sani ağanın babası Molla Abdul bu çocuk imiş. Abdul ağa sonra çok akıllı bir adam olmuş. Nasihat edermiş yeni yetmelere: Öyle adam olabilir misiz ki, toprakta çürümüş dermiş. Bunları, Molla Süleymangil'in kızlarından biri olan kaynanam bana anlatır da ağlardı. Molla Abdul'un oğlu Sani ağanın da oğulları, kızları vardı. Muhacirlikte (1914 - 18 savaşı) ölümler. Oğullarından Mustafa da harpte köyün zeytinliğinde şehit oldu. Kendi zeytin ağaçlarının birinin dibinde gömüldü..."

- (1) Köylümüzün inandığı bu varlıklar, Altaylı Saman - Türklerin hayal edip inandıkları "kötü ruhlar" ı temsil etse gerek.
- (2) Bu olayı, kendine özel söyleyişle 1967'de kayıvalıdem 75 yaşlarında Ayşe Budak hanımın tesbit ettim.
- (3) Künce : (İran dilinden gelme "küce" demektir). Köyün eski Karnaguş evlerindeki büyük ocağın içindeki küncel küçük oturma köşesidir. "Karnaguş Evler" için ayrı bir yazı ileride sunulacaktır.

du ki, bunlara Kız evi tarafından hediye olarak verilir de sağ taraf omuzlarından atılmış İpek kumaşların gururıyla yürürler ve çok defa da Oğlan evi tarafından eşyanın teslimi sıralarında sol taraf omuzlarına aynı karakter ve aynı pâhada kumaşlar sarılırdı. Bunlardan başka bu katırcıların her birine ayrı ayrı bahşişleri verildiği gibi bilhassa Güveyden bahşiş almadan yükleri yere indirmezlerdi.

Bu eşyalarla beraber kız evinden bir de kadın gelirdi ki, buna da "YENGE" denilirdi. Yenge aynı zamanda gelinin bütün eşyasının muhafazasına memurdu.. Gelin odası döşendikten ve her şey yerli yerine konulduktan sonra yenge, kapıları kapatır, odaların anahtarlarını beline asmak suretiyle gelin gelinceye kadar muhafaza eder ve kimseye vermezdi. Bundan başka yenge'nin ikinci vazifesi de; Gelinin maneviyat ve cesaretinde kendisine müzahir olmak, öğütler vermek, yabancı bir eve, yabancı bir erkeğe gelini isindirmektir.

1) DÜĞÜNE HAZIRLIK. DÜĞÜN ŞENLİKLERİ VE DÜĞÜN ZİYAFETLERİ:

Düğün günü daha evvel taraflar arasında kararlaştırılmış olduğundan zengin ailelerde düğün şenlikleri, bir hafta veya on gün evvel başlar. Eski zamanlarda kırk gün, kırk gece devam eden düğünleri de büyüklerimizden işitirdik. Bu şekil düğünlere bizler yetişmedik. Fakat haftalık, on günlük düğünleri çok gördük ve çok seyrettik.

Düğün evinin selâmlık ve harem dârelerinin bütün oda, salon ve sofaları temizlenmiş, yemek odaları ayrılmış veya üç sofalarda tertiplenmiştir. Geceleri aydınlık olmak için düğün evinin caddeye olan duvarlarına, pencerelerine fenerler asılır ve düğün evinin kapısı önünde muhtelif yerlere meşal'eler yakılmak için bir metre yükseklikte demir ocaklar yerleştirilirdi.

Şenliklere düğün evinin kapısı önünde ve yahut bu eve çok yakın bir meydana, sabahın muayyen saatlerinde davulların bir arada ve bir anda vurulmaları ile başlanırdı. Davul adedi, düğünün şümül ve âzametine göre değişir.. Bir davuldan yedi davula kadar olan düğünleri gördük, bu da-

vulların yanında her iki veya üç davul için bir zurna veya bir klarnet bulundurulurdu. Daha eski çağlarda kırk davul, kırk zurna düğünlerin âzametlerini de duyduk ve küçüldük. Bu davulların bir arada ve aynı tempo ile bir anda vurulmaları bütün mahalleyi ve hatta diyebilirim ki, bütün şehri ayaklandırmaya kâfi gelirdi. Çoluk, çocuk, ihtiyar, genci hep birden düğün evinin kapısı önüne veya yakın meydana koşar. Buralarda toplanırlar ve mahşeri bir kalabalık her an artar ve kabarırdı.

Davulcuların ilk vazifeleri, davetlileri karşılamaktır. Uzaktan bir davetli kafilesinin (2) geldiğini gören davulcular, hemen "karşılamak" havasına geçerek gelenlere karşı yürür, yaklaşınca da tekrar geri dönerek misafirlerin önleri sıra çala çala düğün evinin kapısına kadar misafirleri getirir, orada baş davulcu davulunu çevirerek vaziyet alır, diğer davulcular çalmaya devam ederlerdi. Davetliler, çeviren davulun üstüne bahşiş olarak gümüş mecidyeler, on kurşukluklar, çeyrekler atarak içeriye girerlerdi.

- (1) Veç'in nasıl bir kelime olduğu ve nereden alındığı bilinmemekle beraber Harput'da cihaz eşyasının topuna birden verilen bir isimdir. Ancak lügatte: Mal-ü menal, Ser-vel-ü saman mânâsına gelen "vüed" kelimesinden mi alınmış ve galat olarak "Veç" haline sokulmuştur. Tetkiko değer.
- (2) Hakikaten düğün ziyafetlerine tek olarak kimsenin geldiği nadiren görüldü. Birbirlerine yakın olanlar daha evvelden sözleşir ve hepsi birden toplu olarak düğün evine gelirlerdi.

Bize gelen KİTAPLAR

● Halil Bedi YÖNETKEN : "İlkokul Müzik Kılavuzu." Müzik hakkında genel ve temel bilgi, müzik eğitimi, ses genişliği, ses alıştırmaları, ses değişimi, ritm duygusu, müzikal işitme, modal duygunun eğitimi, müzik hafızası, müzik tasavvuru, yaratma, müzik dersi plânları, 64 örnek, Dor ve Frig dizi ve modları hakkında folklorla da ilgili açıklama. Milli Eğitim Bakanlığı, İlköğretim Genel Müdürlüğü Yayınları. No : 5 24 x 17 boyunda, 44 sayfa, 100 kuruş.

● Mehmet Ali KÂĞITCI : "Besin Kılavuzu". Tarihçe, Besin maddelerinin çeşitleri, Besin maddelerinin vasıfları ve basit muayene usûlleri, Pişirmek ve Çeşitli malzeme ve kaplar. 25x17 boyunda, 256 sayfa, 12,5 lira.

● Faruk YENER : "Küçük Batı Müziği Ansiklopedisi". Düzeltmelerle ikinci baskı. Orkestra Yayınları : 2. Posta K. 888, Karaköy - İstanbul, 20x14 boyunda, 188 sayfa, 10 lira.

● Cevdet KUDRET : "Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman". II. Cilt. İnceleme ve örnekler. Meşrutiyetten Cumhuriyete, 1910 - 1923. Varlık Faydah Kitaplar : 67. 17 x 12 Cm. boyunda, 430 sayfa, 8 lira.

● Henri SÉROUYA - Nihal ÖNAL : "Mistisizm, Gizemcilik, Tasavvuf." Varlık Faydah Kitaplar : 68. 17 x 12 boyunda, 160 sayfa, 5 lira.

● Arif Nihat ASYA : "Kıbrıs Rubaipleri." Rubaiyyat-ı Arif : II. Hâvelî 2. baskı. Defne Yayınları, 16 x 12 boyunda, 114 sayfa, 5 lira.

● Arif Nihat ASYA : "Kova Burcu." Rubaiyyat-ı Arif : IV. Defne Yayınları. 16 x 12 boyunda, 172 sayfa, 6 lira.

● Muzaffer UYGUNER : "Orhan Veli Kanık." Hayatı, sanatı, eseri. Varlık Türk Klâsikleri : 55 12 x 17 boyunda, 88 sayfa, 2 lira.

● André GIDE - Tahsin YÜCEL : "Kadınlar Okulu." Roman. Varlık Büyük Eserler Kitaplığı : 100, 12 x 17 boyunda, 184 sayfa, 4 lira.

Konya ve Dolaylarında Halk İlaçları

Derleyen : Seyit KÜÇÜKBEZİRCİ

- 1 — Karın ağrısına :
a) Barut içilir.
b) Kül içilir.
c) Ayyadan otu içilir.
d) Kara tava basılır.
e) Eşek kuzgunu yunur, içilir.
f) Eğri yavşan içilir.
- 2 — Baş ağrısına :
a) Tuz sürülür.
b) Patates sarılır.
- 3 — Öksürüğe :
a) Eğir (kızılçık) yenir.
b) Topalak yenir.
- 4 — Saç büyütmeye :
a) Sığırın boynundaki sinir yenilir. (Halk bu sinire saç büyüten der).
b) Zeytinyağı sürülür.
- 5 — Mide bulantısına :
a) Nane ile limon kabuğu kaynatılarak içilir.
- 6 — Ayak ağrısına :
a) Sülük vurulur.
b) Arpa malamasına gömülür.
- 7 — Kan çıbanına :
a) Yoğurtla sabun karıştırılarak sarılır.
b) Zeyrek haşlanarak sarılır.
c) Katran sarılır.
- 8 — Her hangi bir çibana :
a) Yüzerlik (nazarlık otu) yakılır, küllü sarılır.
- 9 — Bir yer kırıldığı zaman :
a) Tuzla yumurta sarılır.
- 10 — Tatarcaya :
a) Karına sıcak su konulur, ayak basılır.
- 11 — Yeni alınan bıçak keskiği zaman :
a) Örümcek basılır.
b) Tuz basılır.
- 12 — Kulak ağrısına :
a) Kadın sütü dökülür.
b) Tavşan yağı dökülür.
c) Ak soğan konulur.
- 13 — Zehirlenmeye :
a) Ayran içirilir.
b) Duvar sıvası ıslatılır, ezilip içirilir.
- 14 — Gızıl yile :
a) Mumla tatlı, nergiz yaprağına sürülür, yapıştırılır.
- 15 — Yanmaya :
a) Pekmezi gızdırılır, yanığa dolarlar.
- 16 — Demriyeye :
a) Soğanı yazarlar, kapının arkasına asarlar.
- 17 — Sığıle :
a) Bulguru bir ipe dizeleler, kapının arkasına asarlar.
- 18 — Yılan soktuğu zaman :
a) Yaranın ağzına gazyağı sürülür.

(Bu ilaçlar, 29. 7. 1957 de Konya'nın Sarıcalar köyünden 55 yaşında Fatma Seyrek, 40 yaşında Hüsnüye Küçükbezirci, 65 yaşında İmine Küçükbezirci'den yazılmıştır).

120

(Yeni Ajans : 2229 — 43)

Proverbium — Atasözleri Dergisi

Çeviren : Muzaffer UYGUNER

Merkezi Helsinki'de bulunan Fin Edebiyat Derneği (Suomalaisen Kirjallisuuden Seura) tarafından Proverbium adı ile bir Atasözleri dergisi yayımlanmaktadır. Derginin yöneticileri Julian Krzyżanowski (Varsova), Matti Kuusi (Helsinki), Démétrius Loukatos, Ioannina (Yunanistan), Archer Taylor (Berkeley) dir. Dergide, atasözleri ile ilgili bir çok yazı yayımlanmaktadır. Yazılar, Almanca, İngilizce ve Fransızca olarak yer almaktadır dergide. Dergi piyasada satılmamakta olup değiştirme yolu ile bilimsel kurumlarla atasözleri üzerinde çalışanlara gönderilmektedir. Derginin haberleşme adresi şudur :

PROVERBIUM/SKS, Hallituskatu 1
Helsinki 17, Finland

Dergiden, arkadaşımız Muzaffer Uyguner'in yaptığı çevirilerinden bir örneği okuyucularımıza ayrıca sunuyoruz.

KADIN GÜZELLİKLERİ

Friedrich Seiler'in de belirttiği gibi (Deutsche Sprichwörterkunde, s. 222), Archer Taylor'un klâsik kitabı Proverb'de işaret ettiği, çeşitli şeylerin aynı kalitede ya da çeşitli kalitelerin aynı şeyde bulunmaları şeklinde olan ilginç bir atasözü sınıfı bulunmaktadır. Böyle bir atasözü örneği İncil'den gelen bir atasözüdür: "İnsanı evinden üç şey uzaklaştırır: yangın, sel ve geveze kadın" (1).

Bu gibi atasözleri, Rönesans boyunca derlenen atasözleri koleksiyonlarında bulunmaktadır; birçok atasözü ve güzel söz koleksiyonlarında bu tip atasözlerine rastlanmaktadır. Bunlardan XV. yüzyılda derlenmiş Le quaternaire Sainct Thomas autrement dict Les quatre choses S. Thomas adlı ve Orazio Rinaldi (Bologna, 1585) tarafından derlenmiş, İtalyancaı Dottrina delle virtu et fuga de' viti (son zamanlara kadar yanlış olarak Libro di quattro cose adıyla bilinmekteydi) olan bir kitabı anacağız burada (2). Bundan başka, İngilizce The Figure of Four, or a Handfull of sweet Flowers: Gathered out of diners good Grounds, and set together in this little Garden within The Figure of Four (Londra, 1631) adlı kitap ile İtalyanca Il Tre. Opera della dilettevole nella quale si mostra quante cose, si contengono sotto il numero tripartito adlı ve Giulio Cesare Croce tarafından derlenen bir kitabı (3) da anmalıyız.

Yıllarca önce (1885), Vittorio Imbriani, Pompeo Sarnelli tarafından La Posilecheata adı altında yayımladığı ve XVIII. yüzyıldan kalma beş Napoli masalında Triasunt damna domus nevinden birçok atasözü bulunduğunu belirtmişti (4). Bunlardan

biri şudur: "Tre bote unnece cose fanno bella'na femmena, azzoè: tre cose longhe e tre corte; tre laghe, tre strette e tre grosse; tre sottile, tre retone, tre piccole, tre ghilanche, tre rosse, tre negre". (Bir kadın güzelliğini üç kere 11 (otuz üç) şey yapar: Üç uzun ve üç kısa; üç geniş, üç dar ve üç ince: üç ölçü, üç yuvarlak, üç küçük, üç beyaz, üç kırmızı, üç kara). Fakat Sarnelli onları göstermiyor. Bast ve çok bilinen şekli ile, bunları humanist Angelo Poliziano'nun güncesinde buluyoruz: "Kadın güzelliğini neler yapar? Üç kara, üç beyaz, üç küçük, üç uzun, üç ince: kara kaş, göz, alt bölgedeki kara kıl; kumral saç, ak diş, ak ten; küçük ağız, burun ve kulak; uzun parmak, boyun ve göğüs kısmı, ince kol, bacak ve kalça" (5).

Yukarıdaki örneklerde de görüleceği üzere değişik durum vardır. Poliziano'nun güncesini bilmeyen Imbriani ile Köhler, Hans Sachs'in Die achtzehn Schön einer Jungfrauen adlı şiirindeki paralel olarak (Köhler, Germania, XI, 117 - 21), Imbriani de Köhler'in makalesini çevirmiş ve bazı eklemeler yapmıştır.

Imbriani ve Köhler'in kadın güzelliği konusundaki bu sözlerle ilgili olarak bildikleri en eski bilgi 1332 tarihinde yazılmış olan bir Fransız şiirinde yer almıştır: Kadında bulunan güzelliklerin 72 bölümü. Bugün, bu sözlerin XI. yüzyıla kadar uzandığı, 1053 yılında Ebu'l Vefa Mübeşşir bin Fatik tarafından arapça olarak yazılan Muhtâr-ül-Hikam vemaşasın ül kalim adlı eserinin İspanyolca çevirisi Bocados de oro'dan Fransızcaya aktarıldığı tesbit edilmiştir. İspanyolca metin şudur: "E otorgo con ella fsijsco, e dixo: 'Donsella desidme quales son

121

las sennales para la muger ser hermosa.' E dixo la doncella: 'La muger es hermosa que es senhora de disiocho sennales... La que es luenga en tres, e pequena en tres, e ancha en tres, e blanca en tres, e prieta en tres, e bermeja en tres! E dixo el físico: 'desidme como es esto'. E dixo la doncella: 'digo que luenga en tres, que sea luenga d'estado, e que haya el cuello largo e los dedos luengos, e blanca en tres: el cuerpo blanco e los dientes blancos e lo blanco de los ojos blanco, e prieta en tres: cabellos prietos e las cejas prietas e lo prieto de los ojos prieto, e bermeja en tres: labros, mexillas, ensias, e pequena en tres: boca pequena, naris pequena e los pies pequennos, e ancha en tres: ancha de caderas e ancha de espaldas e ancha de fuente, e que sea muy ayudadera, e que sea pequena de edad' (6). (Ve doktor onunla anlaştı ve dedi: 'Genç bayan, söyle bana bir güzel kadını betimleyen şeyler nelerdir?' Ve bayan dedi: 'Bir kadının güzel olması için on sekiz nokta vardır... Onun üç uzun şeye, üç küçük şeye ve üç geniş ve üç beyaz şeye, üç kara şeye ve üç kırmızı şeye sahip olması gerekir'. Ve doktor dedi: 'Bunun ne demek olduğunu da söyle'. Ve bayan dedi: 'Üç uzun şey dedi-

ğimde, onun üç uzun şeye, uzun boya ve uzun parmaklara, üç beyaz şey dediğimde onun ak tene, beyaz dişlere ve gözlerinin a-kına, üç kara dediğimde onun kara saç, kara kaşa, kara göze ve üç kırmızı şey dediğimde onun dudaklara, yanaklara ve diş etlerine ve üç küçük şey dediğimde ağıza, buruna ve küçük ayağa ve üç geniş şey dediğimde kalçalara, geniş sırta ve geniş alına sahip olmalı, kocasının hoşuna gidecek hareketlerde bulunmalı ve yardım edici olmalı ve geniş olmalı' (7).

Ebu'l Vefa'dan bu yana, birçok yazar, nereden aldığını söylemeden bunu tekrarlayıp durmuştur. Arap zevkine uygun bulunduğundan, aynı çağda klasik batı yazarları tarafından da yazıldığından ve Ortaçağda da kullanıldığından ve modern yazarlar tarafından eski Yunan yazarları ile paralellik görülmediğinden, bu sözlerin İslamlara ait bulunduğu söylenebilir.

(1) Bu atasözü için Archer Taylor'a da bak. "Sunt tria damna domus". Hessische Blätter für Volkskunde, XXIV (1926), 2 - 8.

(2) Bu sözlerle bunların İspanyola ve İngilizce çevirileri için bak: Charles Speroni, "Un'ignota fonte italiana di Robert Greene", Comparative Literature, XIV (1962), 366 - 376.

(3) Bak : Giulio Cesare Croce, "Il Tre." Operetta dilettevole. Con uno studio introduttivo di Charles Speroni (Florence, L. S. Olschki, 1960).

(4) Poslecheata'daki atasözleri için bak: Charles Speroni, "Folklore Napoletano", Folklore (Rivista di tradizione popolari diretta da R. Corso), Napoli, VIII (1953 - 54), 3 - 22.

(5) Bak: Angelo Polizianos Tagebuch, zum ersten Male herausgegeben von Albert Wesselski (Jena, 1929), No: 195 ve uzun notu.

(6) Bakanız: Capitulo que fabla de los exemplos e castigos de Teodor, la doncella, Hermann Knus'un Bibliothek des litterarischen Vereins'deki "Mittheilungen aus dem Eskuria!" adlı yazısı, 141 (1879), s. 513.

(7) Kadın güzelliği için ayrıca bak: D. Alonso, "La bella de Juan Ruiz, toda problemas", (De los siglos oscuros al de oro, Madrid, 1958 adlı kitabında, s. 86 - 99); A. Castro, La realidad historica de Espana (Mexico, 1954), s. 392, not: 18; E. Garcia Gomez, Poemas arabigoandaluces (3. baskı, Buenos Aires - Mexico, 1964), s. 77 ve 108.

(Folklor : 44)

Tembel Ali ile Cadı Karı

Derleyen : Faik AKÇIN

Bir varmış bir yokmuş; evvel zaman içinde, kalbur saman içinde Tembel Ali adında biri varmış. Karısı, çocukları çalışır onu beslerlermiş. Bir gün karısının camına tak etmiş. En sonunda kocasını kapı dışarı ederek koğmuş.

Tembel Ali başını alıp ormanlıklara doğru ilerlerken bir ihtiyar neneye rastlamış. Aralarında şöyle konuşmuşlar :

Karı — Yavrum senin adın ne ?

Ali — Ali!

Karı — Ali mi? A yavrum sen benim çocuğumsun... diye boynuna sarılmış,

Ali — Aaaa üzerime iyilik sağlık... Benim annem yok, öldü. Hadi git başımdan... Benimle uğraşma... demiş, ama sonunda cadı karı Tembel Ali'yi kandırmış. Ali de gidip çoluk, çocuğunu, karısını alarak kocasının evine yerleşmiş.

Cadı, tembeli kırk gün beslemiş. Bu hal karısını kuşlandırmış, ne maksatla beslediğini anlamak için saklanmış, gözetlemeğe başlamış.

O sırada adamın biri cadı neneye :

— Haydi bir kısmet çıktı, gidelim, demiş. Nine.

— Ben bıçakları bile dim. Yukarda benim beş tane kısmetim var; bu gece yiyeceğim onları.. demiş.

Ali'nin karısı bu konuşmayı duyunca irkilmiş, bir çare aramağa başlamış, hemen çocuklarını yanına gelmiş, pislemelerini tembih etmiş. Çocuklar annelerinin dediğini yapmışlar.

Kadıncağız cadı karıya: Ben çaybaşına kadar gideyim de şu pis çocukları temizleyeyim, demiş. Cadı razı olmuş. Kadın kocasına: Hadi sen de gel, kaçalım, demiş. Ali razı olmamış.

Cadı : — Ama kızım, sakın sıvışma !

Kadıncağız — Â anneciğim! Ben hiç bir yere gider miyim? Eğer şüphe ediyorsan belime bir ip bağla. İpi çektiğin zaman ağır gelirse bil ki, ben oradayım.. demiş. Cadı buna kanmış. Hâton oradan ayrılmış, belindeki ipi bir ağaca bağlayıp kaçmış. Akşam olmuş, Hâtuncuk eve dönmeyince cadının içinde şüphe uyanır, gider, bir de ne görsün ki, evde kimsecikler yok, kuşlar kafesten uçmuşlar. Kendi kendine : Bunları kaçır-dım; bari tembel babayı kaçırmıyayım, di-

yerek geriye döner. Tembelen işini bitirir, kudur kudur yer; Ali böylece tembelliğinin cezasını görür. Sonra karısı ile çocuklarını elde etmek üzere karşıya gider kadının ve çocukların kaçıp saklandıkları evi arar, bulur. Sonra da bir hammal tutar. Hammala kadının ve kendisinin evini tarif eder:

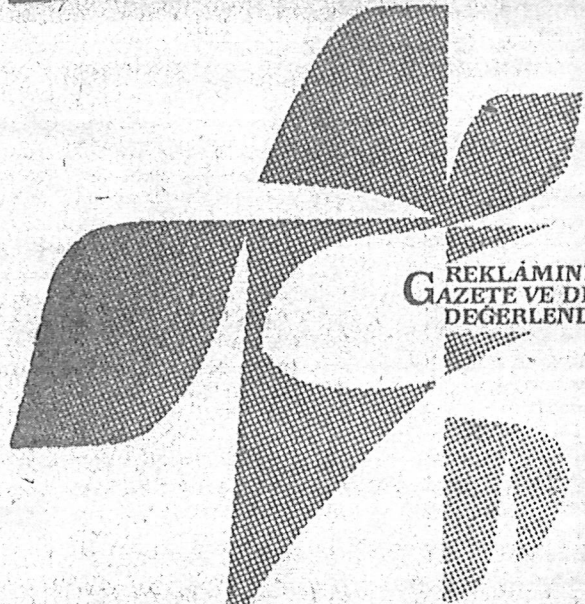
— Önce benim evime uğra, öbür eve gidecek bir küfem var, onu götürürürsün. Şunu da söyleyeyim ki, eğer ben de evde yoksam sen küfeyi alı, gideceğin eve korusun, demiş, ve kendisi küfenin içine girerek saklanmış. Hamal küfeyi yüklenerek kadının evine götürüp bırakmış. Kadıncağız cadının küfe içinde olduğunu sezmiş ve hemen onun işini bitirmiş, öldürmüştü. Böylece ana ve çocuklar tembel koca ile cadının şerinden kurtulmuşlar.

Kazma kuyusunu kendin düşersin.

(Basın : 11000 — 45)

REKLAMINIZI
GAZETE VE DERGİLERLE
DEĞERLENDİRİN!

BASIN İLAN KURUMU

YURT İÇİ VE YURT DIŞI REKLAMLARINIZ İÇİN

HİZMETİNİZDEDİR.

Genel Müdürlük :

Cağaloğlu, Türkocağı Caddesi No. 1
İstanbul

Telefon : 27 66 00 - 27 66 01

Telgraf adresi : BASINKURUMU

(Basın : 12841 — 46)

Yıllık abonesi : 12,
altı aylık abonesi : 6
İlradır.
Yurd dışı senelik abone :
\$ 3, □ 1

TÜRK
FOLKLOR
ARAŞTIRMALARI

Basılmıyan yazılar
istenince geri gönderilir.
Dizgi ve baskı :
HALK MATBAASI
İstanbul

Sahibi : İHSAN HİNÇER

Yazı İşlerini Fiilen İdare Eden Sorumlu Yönetmen :

BORA HİNÇER

Mektup ve havale için adres : Posta Kutusu : 46, Aksaray — İstanbul

TÜRK FOLKLOR (= HALKBİLGİSİ) DERNEĞİNİN YAYIN ORGANIDIR.

124

Her ay
75 öğrenciye
2 sene müddetle
250 Lira Burs

Türkiye Vakıflar Bankası

Sayın öğrenci; sizde bu ikrami-
yeyi kazanabilmek için Türkiye
Vakıflar Bankasında en az vadeli
ve 500 liralık bir hesap açtırınız.

(Basın : 11492 — A — 20293 — 47)

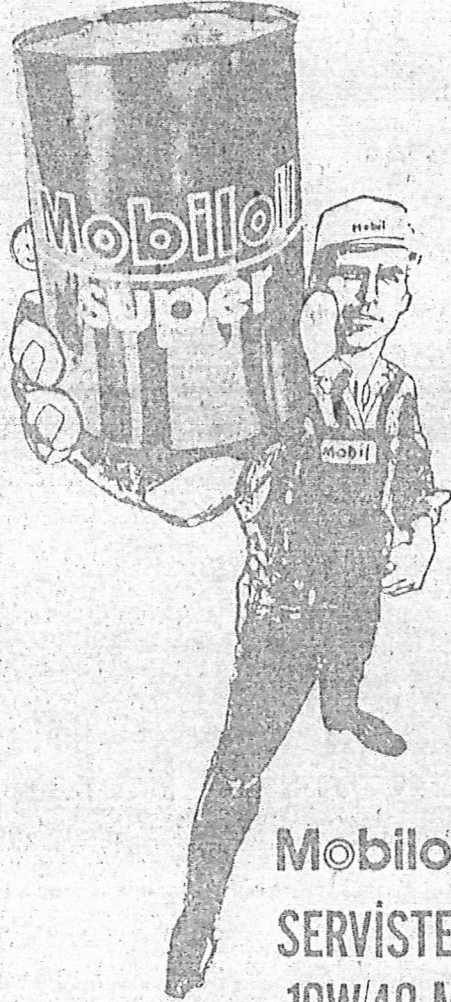
125

Mobil takdim eder

BÜYÜK YAĞ

Mobiloil Super
SERVİSTE İLK HAKİKİ
10W/40 MOTOR YAĞI

126

(Folklor : 48)

A black and white advertisement for Türk Ticaret Bankası. It features a globe divided into four quadrants, with a stylized sunburst above it. Below the globe is a sign for the bank, which includes the text 'TÜRK TİCARET BANKASI' and '1913'. To the right of the globe, there is a text box with the following content:

Memleket içindeki
Bankacılık hizmetleriniz
kadar
MEMLEKET DIŞI
BANKA İŞLERİNİZ
için de
TÜRK TİCARET BANKASI
EMRİNİZDEDİR

TÜRK TİCARET BANKASI

KÜLTÜR YAYIN 9

(Folklor : 60)

A black and white advertisement for POP synthetic detergent powder. It features a box of the product with the text 'POP' and 'SANTETİK ÇAMAŞIR TOZU'. The box is decorated with a pattern of small circles. Below the box, there is a text box with the following content:

POP
SANTETİK ÇAMAŞIR TOZU
POP

POP

127

(Yeni Ajans : 2230 — 49)

1967 YILINDA
HUZURLU GÜNLER
SİZİN OLACAKTIR

15

MİLYON

ZİRAAT BANKASI

(Basın : 20133 — A — 10362 — 51)

128

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

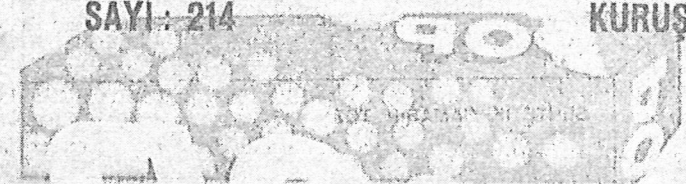
İÇİNDEKİLER:

Folklorun Konusu ve Derleme Metodu	Cahit ÖZTELLİ
Kars'ta Koçkatımı	Mustafa TURAN
Ardanuçlu Aşık Efkârî (5)	A. Emin ARSLAN
Tokat'tan Birkaç Eliğ Örneği	Hüseyin GÖRÜR
Türklerde ve Anadolu'da İkrâm	Ord. Prof. Dr. A. Sinhaç ÜNVER
Doğum ve Çocuk Üstüne Gelenekler; İnançlar (2)	M. Adil ÖZDER
Turgutlu'da "Trampete Gittim" Değilmi	Doç. Dr. Sükrü ELÇİN
Ankara Halk Oyunları Festivali	T. F. A.
Bahçe Şifalı Hassaları	Cemil BOYNUEĞRİ
MUTAN Cehrihik Mesiresi	Hasan ÖZBAS
Bir Masal: Halk'Almaz ile Hak Vermez	Veyis ARSEVEN

TÜRK ANSİKLOPEDİSİ — BİZE GELEN KİTAPLAR

SAYI : 214

KURUŞ : 100

İSTANBUL'DA AYDA BİR DEFA ÇIKAR HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

129

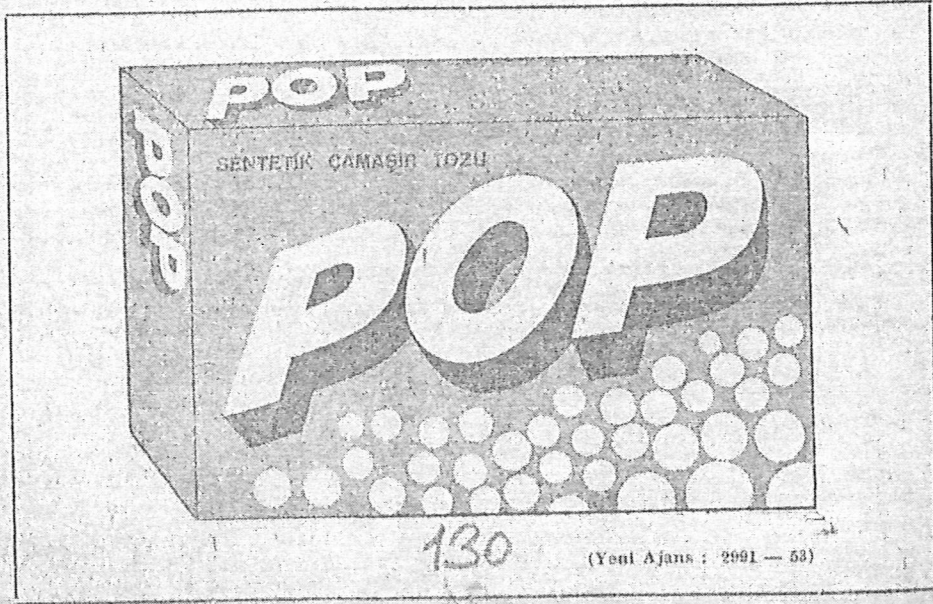

Memleket içindeki
Bankacılık hizmetleriniz
kadar
MEMLEKET DIŞI
BANKA İŞLERİNİZ
için de
TÜRK TİCARET BANKASI
EMRİNİZDEDİR

TÜRK TİCARET BANKASI

KÜLTÜR YAYIN 9

(Folklor : 52)

POP
SENTETİK ÇAMAŞIR TOZU
POP

130

(Yeni Ajans : 2991 — 53)

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

4101

KURULUŞU : AĞUSTOS 1949
AYDA BİR DEFA İSTANBUL'DA ÇIKAR HALKBİLGİSİ DERGİSİ
SAHİBİ : İHSAN HİNÇER

No. 214 MAYIS 1967 YIL : 18 — CİLT : 10

Folklorun Konusu ve Derleme Metodu

Yazan : Cahit ÖZTELLİ
Milli Folklor Enstitüsü Müdürü

Folklorun konusu halka ait olan her şeydir. Folklor araştırmaları kültürümüzün eskiliğini öğretir. Halkın hafızasında ve etrafında yaşayan eşya ve varlıklar mad-dî kültürümüzü, âdet ve gelenekler de manevî kültürümüzü ortaya koyar. Bu da yurdun her yanında kendini millet ve vatan sevgisine vermiş ülkücü kimselerin çabasıyla olur. Elbirliğiyle yurdun her yanının folkloru toplandıktan sonra müte-hassıslarının yapacakları ilmi tahliller, dünya milletleri arasında Türk milletinin kültür zenginliğini ve eskiliğini ispat edeceklerdir. Bu işi başardığımız zaman duyulan tad, en büyük vatan hizmeti değerini taşır. Ayrıca, folklor çalışmaları yapanlar halkımızı daha yakından tanımak fırsatını elde etmiş olurlar. Böylece halka ve yurda daha yararlı olmanın en kestirme yollarını bulurlar. Bir toplumu içinden tanımadan ona hizmetin tam olamayacağı herkesçe bilinen bir gerçektir.

NASIL ÇALIŞILACAK :

Folkloreu iki türlü çalışır. Birincisi, bizzat kendisinin görerek şahit olduğu âdet, merasim v.s., ikincisi başkalarını dinleyerek ve sorarak elde edeceği bilgilerdir. Bunun en iyisi görerek çalışmaktır.

Bunun için doğacak fırsatlardan istifade edilmelidir. Meselâ bir düğün, bir doğum olayı, her iki yolla da çalışılarak is-

tenilen bilgiyi elde etmeye elverişlidir. Parça parça elde edilecek bilgiler muntazam bir deftere not edilir, sonra sıraya konur. Bu çalışma yapılırken en küçük ve önemsiz gibi görünen bilgiler de ihmal edilmemelidir. Bazan pek önemsiz görülen bir âdet onbinlerce yıl önce dedelerimizin yaşayışını meydana çıkarmaya yarar. Âdet ve merasimlerin adlarını, tâbirlerini de yazmalıdır. Çocuğa ad verme, düğün, nişanlama, Hızırilyas, vesaire gibi merasime ait adlar, tâbirler, ifadeler kaydedilir. Derleyici merasimin nasıl yapıldığını anlatmaktan çok, meselâ sağdıç, kına gecesi, saç, alay, gerdek, düğün tıraşı, gündüz düğünü, ödül, dünür, gerdek, görümce gibi kelimeler üzerinde durmalıdır. Dinlenecek kimselerin köyün veya kasabanın yerlisi ve yeni medenî şartlarla en az ilgili bulunanlardan olması gereklidir. Aksi haldе başka yerin âdeti o köyünki hattâ milletinki ile karışmış olacağından bir şeye yaramaz. Bu cihete bilhassa dikkat edilmelidir. Mühim ve değerli olan, derleyicinin özel görüş ve ifadeleri değil, bu konularda halkın ne düşündüğünü, ne bildiği ve bunları nasıl ifade ettiğidir.

Gelenekler gibi, halk el sanatları da aynı metoda göre tesbit edilmelidir. Bu bilgiler kimden, nerede alınmışsa, yaşları ve yer-

131